"Unicul dor al vieţii mele este să-mi văd naţiunea fericită" (AVRAM IANCU)

Numărul 4, 1995

IANCULE MARE

Publicaţie editată de SOCIETATEA „AVRAM IANCU“ din România

"Buciumul Apusenilor"

Munţii Apuseni, ca un veritabil far, veghează de milenii, în mândra Transilvanie. Focurile trecute nu s-au stins, ard mocnit şi acum, pe culmi, a veghe şi a neadormire.

Buciumele stau în trunchiul brazilor gata să se desprindă la cel mai mic semn. Deocamdată cel mai mare bucium al Ianculuí veghează în stâncă. Este Societatea Cultural-Patriotică "Avram Iancu" din România. Ea este a moţilor şi a simpatizanţilor acestora, a românilor de pretutindeni, a cetăţenilor care cunosc şi recunosc statutul acesteia, indeferent de naţionalitate sau cetăţenie, sex, religie, convingeri politice şi care au împlinit vârsta de 16 ani.

Societatea "Avram Iancu" se vrea a fi puntea de legătură între moţii obligaţi de vitregiile vremii să-şi părăsească locurile natale, dar dornici oricând să-şi vadă şi să-şi îmbrăţişeze părinţii, fraţii, prietenii şi vecinii.

Organizarea şi conducerea societăţii s-a înfăptuit şi se înfăptuieşte, în principal, de moţi proveniţi din diferite zone ale Apusenilor, descendenţi ai acestora, care se inspiră în întreaga lor activitate din faptele, gândurile şi idealurile lui Horea, Cloşca, Crişan şi Avram Iancu, intraţi în legendă ca luptători pentru libertate socială şi naţională, pentru emanciparea spirituală, morală şi economică, dar mai ales pentru demnitate naţională.

Societatea Avram Iancu apără fiinţa naţională a românilor, militează pentru desăvârşirea cauzei pentru care s-a jertfit eroul nostru naţional, promovează ideile de libertate şi demnitate naţională, limba, istoria şi cultura naţională, sprijină prin membrii săi dezvoltarea economico-socială a tuturor ţinuturilor locuite de moţi, protejează monumentele naturii, încurajează activităţile de turism şi agroturism montan, sporturi, ocrotirea sănătăţii locuitorilor din satele moţeşti.

Ori de câte ori se întunecă cerul Ardealului şi valuri negre bat la porţile lui, moţii se strâng ca un pumn pentru a se aşeza potrivnic în calea furtunilor aducătoare de nenorociri. Alături de ei vin şi alţi oameni ai acestui pământ, care simt şi trăiesc româneşte.

De-a lungul veacurilor, moţii - acest segment de populaţie românească, poate cel mai vitregit şi lipsit de bunăstare - se ridică primii pentru a apăra demnitatea şi libertatea naţională. Săraci fiind, moţii îşi apără singura avere - "LIBERTATEA".

Consiliul Naţional şi consiliile de conducere ale filialelor Societăţii "Avram Iancu" s-au preocupat şi se preocupă pentru cunoaşterea trecutului de luptă al neamului şi cinstirea eroilor, în memoria cărora s-au ridicat noi statui la Cluj-Napoca, Zlatna, Carei, Bistriţa, s-au atribuit numele eroilor unor şcoli, străzi şi pieţe.

Societatea "Avram Iancu" este o stare de spirit românească, izvorâtă din spiritul şi demnitatea "Crăişorului".

La înfiinţarea Societăţii, în anul 1992, eram un grup mic cu inimi mari, astăzi suntem peste 40.000 membri, organizaţi în 24 filiale, care cuprind întreaga Transilvanie şi capitala ţării, municipiul Bucureşti. Mâine vom fi sute de mii, prezenţi în întreaga ţară, căci în jurul moţilor se adună toţi cei care au în piept o inimă românească.

Ce dorim? Dorim ca românul să se simtă acasă şi stăpân în România, chiar şi în judeţele Covasna şi Harghita. Nu dorim să asuprim pe nimeni, nu avem veleităţi de grofi, vrem doar atât: în România să domnească legea şi limba românească, egale pentru toţi cetăţenii săi.

Suntem un popor prea demn pentru a asupri alte seminţii lăsate de Dumnezeu pe pământ. Dar, dacă noi suntem toleranţi, legea să fie neînduplecată, severă, dar dreaptă. Dorim ca oamenii României să fie bogaţi, precum le este ţara. Moţii să nu mai umble prin ţară "cu cercuri şi cu ciubară".

Lanţurile, oricât de aurite, n-au fost răbdate de acest neam! Chiar de aur, lanţurile tot lanţuri se cheamă. Să ştie toţi duşmanii că noi cu sabia lui Ştefan cel Mare, cu ghioaga lui Ioan Vodă cel Viteaz, cu barda lui Mihai Viteazul, cu lancea lui Horea, cu credinţa în Dumnezeu a lui Constantin Brâncoveanu şi demnitatea lui Avram Iancu vom izbi zidul negru şi greu şi vom izbuti.

Conf.dr. Ioan Teodor STAN,
Preşedintele Societăţii "Avram Iancu" din România

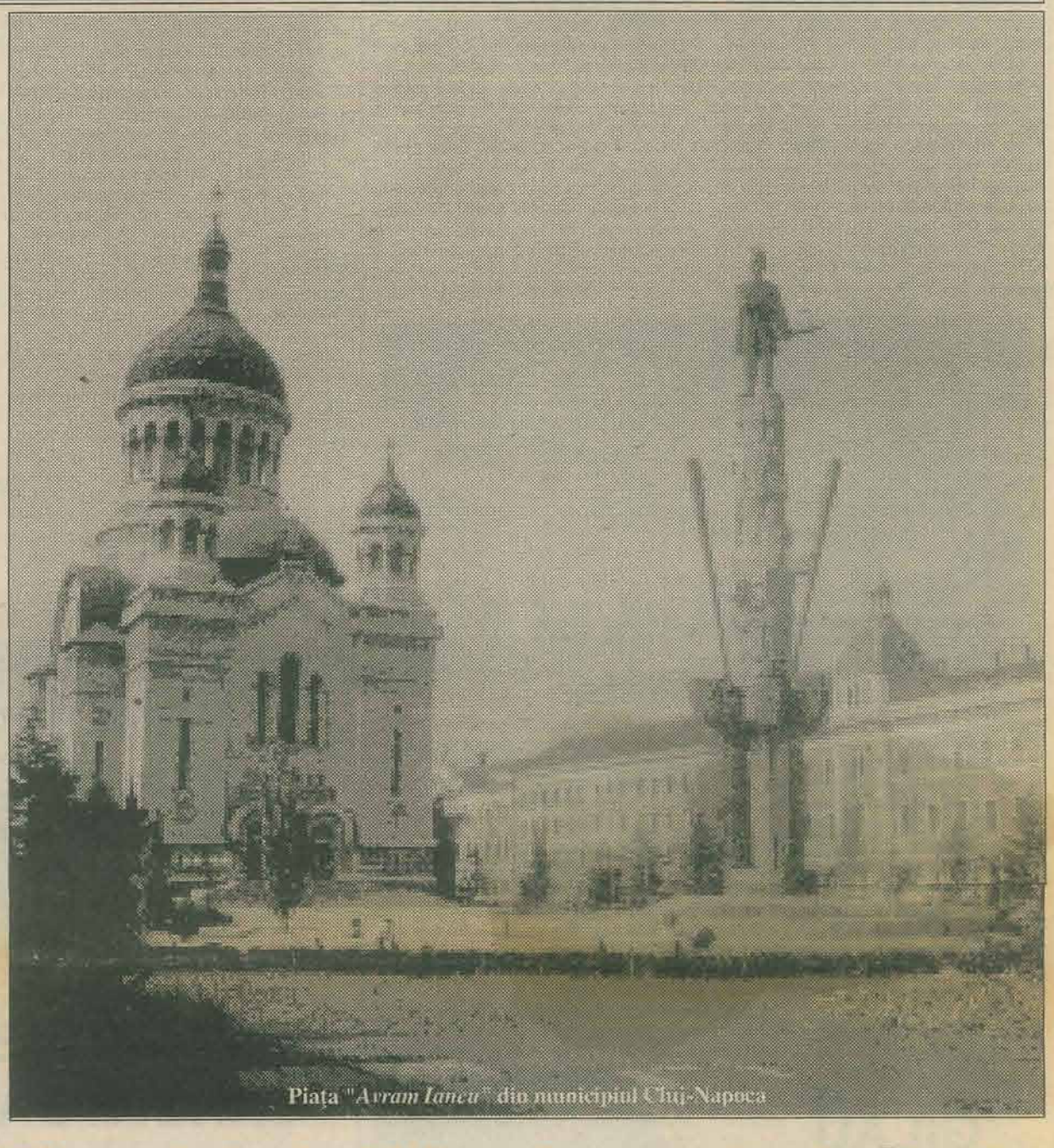

Piaţa "*Avram Iancu*" din municipiul Cluj-Napoca

Târgul de la Găina între mit şi adevăr

Din timpuri imemorabile, miezul verii - în preajma zilei de "Sîntilie", prorocul credinţei, care conform mitologiei populare străbate cerul în carul său de foc, înfrînînd fulgerele şi tunetele distrugătoare de roade - era marcat în tradiţia ţinuturilor transilvane de un eveniment deosebit, ce "mişca satele", locuitorii din crîngurile Apusenilor. Moţi, mocani, crişeni şi zărăndeni urcau în zvon de tulnice, sus, în Munţii Bihorului, pe platoul "Găina", unde se ţinea "datul", "nedeea", "TÎRGUL DE LA GĂINA".

An de an, în această zi, Muntele Găina se trezea, se însufleţea, devenea un adevărat templu deschis al bucuriei, al comuniunii umane, spre slava muncii, a soarelui, a belşugului anului. Alegerea acestui loc nu a fost întîmplătoare. Configuraţia geologică a acestui platou deschis spre soare şi lumină, dar înconjurat ca o cetate de pădurile de fag şi cetini, aminteşte de atîtea alte platouri carpatice, devenite sacre şi locuri de închinare ale străbunilor noştri, avînd temple sau "vetre" de "rugă", de "nedei" sau de "tîrg", cum erau numite întîlnirile satelor, pe culmi, la zile fixe, la sărbători, între echinocţii şi solstiţii, mai aproape de cer şi de divinitate. Din timpuri ancestrale "solidaritatea", "integrarea, înţelegerea" cu cosmosul, care caracteriza mentalitatea populaţiei autohtone carpatice, constituia adevărată "religie", trăsătură primordială a spiritualităţii umane. Cultul soarelui şi adaptarea calendarului sărbătorilor şi a muncii după mişcarea astrelor s-a transmis peste generaţii, prin tradiţie şi practici, prin folclor şi cutume. "Neamul românesc - spunea Mircea Eliade - şi-a concentrat forţele lui de creaţie aproape exclusiv în universul spiritualităţilor populare. Terorizat de evenimentele istorice, geniul neamului românesc s-a solidarizat cu acele realităţi vii pe care istoria nu le putea atinge: Cosmosul şi ritmurile cosmice. Dar strămoşii românilor erau deja creştini, în timp ce neamul românesc se plăsmuia între catastrofe istorice. Aşa că simpatia faţă de Cosmos, atît de specifică geniului românesc nu se prezintă ca un sentiment păgînesc - ci ca o formă a spiritului liturgic creştin".

Legenda Muntelui Găina, din Munţii Bihorului/cu minunate variante locale/este deopotrivă legată de această simbioză a omului cu universul, cu cosmosul, cu forţele şi bogăţiile naturale. Străvechile ocupaţii ale locuitorilor/agricultura şi păstoritul, aurăritul/devin "miez" de legendă şi "sîmbure" de adevăr în crisalida credinţelor şi a tradiţiilor.

Varianta relatată încă la 1888 de neobosiţii etnografi Teofil Frîncu şi George Candrea şi preluată de Simion Florea Marian, la 1890 povesteşte că "în timpul cînd şi în munţii Bihariei se lucrau băile/minele de aur/, o găină de aur ieşea din băi spre a se aşeza în vîrful muntelui, pe cuibul său, în care erau ouăle sale de aur. Vidrenii, atraşi de frumuseţea nemaipomenită a găinei, în mai multe rînduri s-au încercat s-o prindă, ea însă a fugit în jurul minelor de aur de la Roşia. De atunci, nemaiputîndu-se găsi aur în băile din acest ţinut, moţii au încetat de a le mai lucra, fiindcă găina din poveste era "vîlva" băilor/n.n. zîna/ şi ea a dus aurul cu sine, în părţile unde a zburat".

Pe legendarul platou al "găinei de aur", "tîrgul" sau "Datul de la Găina" se organiza în plină vară, după solstiţiul cînd "se întorceau vremările", iar seceta era "tăiată" de ploile lui "Sîntilie".

"Datul" se ţine de spargerea munţilor", spuneau locuitorii din Apuseni, adică în perioada încheierii păşunatului montan al turmelor duse la "văratec", reluîndu-se păşunatul în vatra satelor. Acest moment de mare importanţă în activităţiile agro-pastorale ale habitatului uman constituia sărbătoarea triumfului muncii în concordanţă cu străvechile obiceiuri legate de cultul soarelui.

La "Datul de la Găina" se adunau tinerii şi gospodarii din cele patru mari ţinuturi străjuite de platoul legendar, Bihorul, Zărandul, Clujul şi Alba, aducînd ţesături alese şi furci "împistrite"/ cei de pe Crişul Alb/, fluiere acordate şi bote ghintuite/ moţii de la Cîmpeni şi Arieşeni/, lînă şi tiocuri de răşină/ mocanii de pe Arieş/, ceramică/ olarii de pe Crişul Negru, sau cei din Zărand/, spete pentru războaie de ţesut/ sătenii din Rîşculiţa/, turtă dulce şi salbe "scumpe", slovacii din Făget şi Tinca: cojoace înflorate şi sumane-mbăierate"/,

(Continuare în pagina 6)

Dr.Maria BOCŞE,
Muzeul Etnografic al Transilvaniei
Cluj-Napoca

OLIMPUL MOȚILOR

Municipiul Alba-Iulia (aşezare dacică) "Meca" de suflet a tuturor românilor a găzduit duminecă 25 iunie a.c. la Cercul Militar adunarea generală de dare de seamă şi alegeri a Societăţii Cultural-Patriotice "Avram Iancu" Filiala Alba. Cuvîntul de deschidere a fost rostit de preşedintele Consiliului Naţional al Societăţii "Avram Iancu" din România, conf.dr.I.T. Stan - care a salutat prezenţa la lucrări a prefectului de Alba domnul Ioan Rus membru marcant al societăţii, a prefectului de Mureş domnul Ioan Racolţa, a reprezentanţilor din alte 10 filiale din Transilvania a Societăţii "Avram Iancu", secretarul general al Consiliului Naţional domnul Ioan Herineanu, a vicepreşedinţilot Petru Coţa şi Vasile Cristea. Din lucrările adunării s-a desprins faptul că de la înfiinţare - 13 iunie 1992 - Societatea "Avram Iancu" filiala Alba cu toate eforturile întreprinse prea puţine probleme s-au rezolvat de natură să îmbunătăţească viaţa grea a moţilor (scoaterea din ignoranţă a locuitorilor acestor zone, eliminarea fenomenului de sărăcie - care continuă). Numai în judeţul Alba mai sînt 2111 gospodării neelectrificate care se confruntă şi acum cu lipsa petrolului. Am reţinut, în cadrul obiectivelor propuse, lupta în rîndul tineretului - elevi, studenţi şi nu numai - pentru dezvoltarea conştiinţei naţionale, conştientizarea acestora despre faptul că moţii au format în Apuseni acea redută românească ce nu a putut fi cucerită de nimeni niciodată, să se acţioneze pe ideea redeşteptării conştiinţei naţionale - "să fim adevăraţi continuatori ai ideilor lui Inochente Micu erou moţ". Una din problemele la care s-au referit aproape toţi vorbitorii a fost cea legată de faptul că Cetatea Albei nu are o statuie a lui Avram Iancu - "este văduvă de Crai" - Brătianu şi Maniu sînt şi ei / Doi stîlpi de temelie pentru ţară/ Dar nu-l jignim pe Iancu pentru ei / Nu-l dăm din inimi şi Cetate afară - (prof. Dumitru Mălin) "Pentru mine este o enigmă cum unele forţe au ajuns să fie ostile lui Avram Iancu. Avram Iancu este un martir, un erou naţional . I-a inspirat pe memorandişti, pe cei care au făcut unirea. Nu poate fi comparat Avram Iancu cu Brătianu sau Maniu (Ioan Teodor Stan, preşedintele Consiliului Naţional). De reţinut ideea avansată de prefectul Ioan Rus de a se realiza "Olimpul Moţilor" (comuna Avram Iancu şi Muntele Găina). Realizarea unei statui impunătoare a lui Avram Iancu şi tribunilor săi . De asemenea a fost prezentat în detaliu de către domnul prefect

După Piatră - un alt Olimp al moţilor

REGULAMENTUL - retrospectiva istorico-literară şi muzicală : "AVRAM IANCU - EROISM ŞI JERTFĂ" 15 mai - 20 iulie 1995. SĂRBĂTOAREA TRADIŢIONALĂ "TÎRGUL DE FETE" de pe Muntele Găina 15 -16 iulie 1995. Adunarea a ales noul Consiliu al Societăţii "Avram Iancu" filiala Alba. Ca preşedinte reales prof. Emil Jurcă iar preşedinte executiv a fost ales ing. Ioan Beca. De menţionat că atît începutul cît şi încheierea lucrărilor chiar şi Balul Moţilor a început cu intonarea imnului Societăţii "Avram Iancu" - unde minunatul Nicolae Furdui Iancu împreună cu formaţia Crai Nou i-a încîntat pe participanţi prin interpretarea unor cîntece de înaltă trăire românească.

GILĂU

"Faptele sînt mai mari decît vorbele" spune un proverb, proverb ce se vede, este cunoscut şi aplicat de conducerea filialei locale Gilău a Societăţii "Avram Iancu". Deşi înfiinţată de puţin timp (martie a.c.) conducerea acesteia, preşedinte prof. Teodor Şandor, preşedinte de onoare domnul Negrea Rovin, a organizat şi desfăşurat o serie de acţiuni cu conţinut patriotico-educativ de mare simţire şi trăire românească. Recent, cea de Ziua Înălţării şi Eroilor, la troiţa ridicată în anul 1943 de locuitorii din satul Someşul Rece sub denumirea "Glorie veşnică eroilor" - cu participarea armatei din garnizoana Floreşti şi a parohiei ortodoxe - unde s-a desfăşurat o emoţionantă cinstire a fiilor satului care şi-au dat jertfa supremă - viaţa - pentru libertatea şi neatîrnarea neamului nostru românesc. Festivităţile au început cu - "Deşteaptă-te române", răsunînd puternic din piepturile militarilor, elevilor şi cetăţenilor, apoi părintele Vasile Crişan a oficiat o slujbă de pomenire a eroilor şi un înălţător ceremonial militar. Într-o atmosferă emoţionantă domnul conf.dr. I. T. Stan preşedintele Consiliului Naţional al Societăţii "Avram Iancu" din România a evocat lupta dîrză şi îndelungată a neamului românesc pentru libertate, dreptate şi eliberare, contribuţia moţilor, dîrzenia lor la apărarea gliei strămoşeşti...

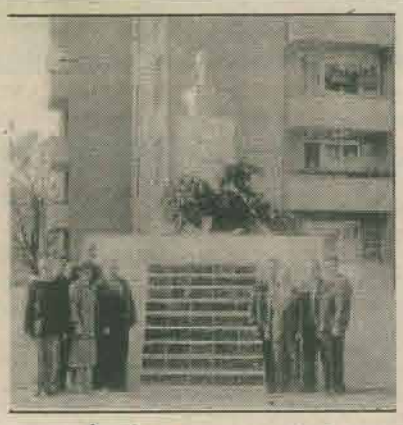

Încă un monument al "Crăişorului", de această dată la Carei

".Societatea "Avram Iancu", a spus preşedintele, continuă lupta înaintaşilor noştri. Membrii cuprinşi în cele 22 filiale de pe întreg cuprinsul Transilvaniei şi din capitala ţării Bucureşti - sînt hotărîţi să nu cedeze nici o palmă de pămînt din trupul sfînt al ţării şi nu vor permite nimănui să atenteze la demnitatea şi cinstea naţiunii române". Prof. Teodor Şandor a adus în amintirea celor vîrstnici şi spre ştiinţă celor tineri lupta şi jertfa locuitorilor din satul Someşul Rece şi împrejurimi pentru apărarea locurilor natale, hotărîrea acestora de a opri aici împlinirea gîndului duşmanilor de a pătrunde în cetatea neamului românesc - Munţii Apuseni. În încheierea manifestării elevii Şcolii generale îmbrăcaţi de sărbătoare, cu eşarfe tricolore, au cinstit memoria eroilor prin cîntece şi recitări răsplătite cu aplauze de către cei prezenţi.

Acțiune cultural-patriotică la Dej

Consecventă obiectivelor sale de cultivare şi răspîndire a valorilor culturale ale neamului românesc -Filiala Societăţii "Avram Iancu" (preşedintă prof. Elena Ciura) a organizat sîmbătă 19 mai, la Dej dezvelirea unei plăci comemorative pe casa în care se afirmă că ar fi stat în a doua jumătate a secolului trecut - Magistratul Gavril Man de Băiereni, (unul dintre ctitorii Partidului Naţional Român din Transilvania) coleg de studii şi tribun al celui ce a fost "Craiul Munţilor" şi conducătorul insurecţiei naţionale de la 1848, Avram Iancu. Prin semnificaţia sa placa este un omagiu cuvenit prieteniei dintre cei doi fruntaşi ai naţiunii române, mai ales în momentul în care, în ultimul său an de viaţă (1872) Avram Iancu, a făcut ultima sa drumeţie, de rămas bun, pe valea Someşurilor, revenind dinspre Gorunul lui Horea, pe la Alba-Iulia, Turda, Cluj, Gherla, Dej şi coborînd pînă la Glod de unde s-a întors făcînd un popas la Căpîlna apoi din nou la Dej la prietenul său Gavril Man, unde, povestea Iancu, a fost "bine primit". După dezvelirea plăcii de către conf.dr.I.T.Stan preşedintele Consiliului Naţional al Societăţii Cultural-Patriotice "Avram Iancu" şi de către prof.dr. Victor Drăgoi vicepreşedinte al Consiliului Naţional şi şef al inspectoratului şcolar judeţean Cluj, preotul Ion Bolbos - parohia ortodoxă II - Dej a oficiat un ceremonial religios. Despre semnificaţia evenimentului au vorbit conf.dr. I. T. Stan, prof. Elena Ciura, prof. Emil Lazăr directorul Muzeului municipiului Dej. Elevii Şcolii Generale nr. 2 Dej sub conducerea prof. Dana Găvulescu, au prezentat un emoţionant omagiu literar muzical Craiului Munţilor şi prietenului său dejan Gavril Man. Pe lîngă numeroşi dejeni la această acţiune au participat reprezentanţi de la filiale din Transilvania ale Societăţii "Avram Iancu", secretarul general al Consiliului Naţional al Societăţii "Avram Iancu", scriitorul şi publicistul Constantin Mustaţă, sponsori ai acestei manifestări. Manifestarea s-a încheiat cu imnul Societăţii "Avram Iancu" apoi la Complexul turistic Valea Chiejdului s-a desfăşurat "Balul Moţilor" şi al simpatizanţilor acestora unde preşedinta filialei Dej a Societăţii "Avram Iancu" ajutată de doamna Angela Opriş s-au dovedit foarte bune organizatoare.

Participanţi de frunte la Reuniunea Naţională a moţilor de la Deva

MOMENT DE SĂRBĂTOARE LA AIUD

La începutul lunii mai a.c. "tînărul" municipiu Aiud a găzduit, la Grupul şcolar metalurgic, simpozionul înscris sub un generic generos şi amplu: "Tu, Iancule şi moţii tăi, n-aţi străbătut doar munţii, aţi străbătut conştiinţe şi sunteţi actuali !". Au participat membrii societăţii "Avram Iancu" - filiala Aiud, preşedinţi şi vicepreşedinţi de filiale din Transilvania, membrii marcanţi ai Consiliului Naţional, al Societăţii Cultural-Patriotice "Avram Iancu" din România. Au susţinut comunicări: acad. Ştefan Pascu, prof. Alexandru Rus, col. Vasile Tutula(toţi din Cluj-Napoca), maiorul Vasile Cioară(Braşov), prof. Nicolae Şteiu (Huedin). Cuvinte emoţionante au fost rostite de primarul municipiului domnul Vasile Crişan. Între preocupările primăriei se înscrie (a arătat primarul) înălţarea, împreună cu Societatea "Avram Iancu", a unui impunător obelisc, în centrul municipiului, ce va simboliza MAREA UNIRE de la 1918. "De la înfiinţarea Societăţii "Avram Iancu" la Aiud- sublinia preşedinta acesteia, inimoasa doamnă Jenica Sătmărean - am menţinut o stare de spirit creatoare, sentimentul dreptăţii naţionale, al respectului şi pioşeniei faţă de marii eroi naţionali, în rîndul elevilor din şcolile aiudene. Cu aceste gînduri, atunci cînd ne-am constituit (octombrie 1992), fără fluier la chimir, mi-am spus: No hai şi-om mere. Un număr de 30 elevi sînt acum membri ai Societăţii "Avram Iancu", în viitor urmînd să sprijinim participarea elevilor la olimpiadele judeţene, la disciplinele limba română şi istorie. Vom iniţia acţiuni cultural-artistice şi patriotice în rîndul tineretului. Cu ocazia celor avînd caracter aniversar sau de comemorare vom face cunoscută creaţia spirituală a moţilor, şi valorile româneşti". Trecîndu-se la alegerea Consiliului de conducere a filialei Aiud, în funcţia de preşedintă a fost reales doamna prof. Jenica Sătmarean. Partea a doua a manifestării s-a desfăşurat sub forma unui program artistic la care şi-au dat concursul circa 130 elevi de la Şcoala Generală "Ovidiu Hulea" din Aiud. A surprins explozia "florilor vii" de pe scenă, în concordanţă cu frumosul anotimp al primăverii. În sunet de toacă şi clopote, băieţi şi fete au cîntat "Din Ţara Moţilor, noi am venit" iar jocul şi portul transilvan s-au aflat la loc de onoare. A încîntat publicul cu vocea ei de o rară frumuseţe, eleva Ileana Groza, clasa a VI-a, care a prezentat balada "Iancu merge la Abrud", iar micii dansatori din clasa a II-a B au fost răsplătiţi cu aplauze furtunoase pentru jocul "HAIDĂUL". Aceleaşi aplauze se cuvin şi cadrelor didactice din această şcoală: directorului prof. Gheorghe Felea, marii sufletiste prof. Ana Striban şi învăţătorului Constantin Groza. Plăcută iniţiativa organizatorilor de a prezenta portul popular din localitatea Gîrbova de Sus judeţul Alba. Momentul sărbătoresc s-a încheiat prin depunerea unei corone la bustul lui Avram Iancu din faţa Colegiului ce de curînd îi poartă numele.

Dodoul Ioan Puşcaş, preşedinte al filialei Sălaj a PNŢCD, alături de conducerea Societăţii "Avram Iancu"

CÂMPIA TURZII

La sfîrşitul lunii mai (26.05.1995) s-a desfăşurat adunarea generală a Societăţii Cultural-Patriotice"Avram Iancu" filiala Cîmpia Turzii. De menţionat că doamna prof. Doina Moldovan a fost realeasă în funcţia de preşedinte executiv. Preşedinte de onoare a fost ales domnul Sever Mureşan. Prezenţa bunului român Sever Mureşan în fruntea acestei filiale dă încredere în acţiunile acesteia pentru viitor. În cadrul adunării s-a prezentat un material legat de personalitatea lui Avram Iancu - " Avram Iancu unul din eroii care definesc idealul, mareţia si frumuseţea neamului românesc". S-au evocat cu această ocazie cumplitele întîmplări petrecute după cedarea Ardealului de Nord Ungariei hortyste, despre martiriul de la Turda din 24 septembrie 1944 cînd au fost ucişi bestial (familii, soţ,soţie,copii de la şapte săptămîni la 36 ani) 18 români - doar pentru că erau români. Din lucrările adunării s-a desprins pofta de lucru a conducerii filialei prin măsuri bine stabilite printre care un obiectiv important îl constituie mutarea în sediul nou precum şi organizarea în condiţii deosebite a Festivalului de Folclor "Chemarea Munţilor", Turda - Cîmpia Turzii din 27-30 iulie a.c. cu participare internaţională. Activitatea a fost onorată de prezenţa preşedintelui Consiliului Naţional al Societăţii "Avram Iancu" conf.dr.I.T. Stan, şi secretarului general al Consiliului Ion Herineanu, a vicepreşedintelui Vasile Coţa.

Praznic la Cîmpia Turzii, un oraş multisecular

Un apel al disperării

O inițiativă și un program al Centrului studențesc "Moții"

Cu peste 60 de ani în urmă, în 1933, tinerii din Ţara Moţilor, aflaţi la sutdii în Cluj, îngrijoraţi de starea socială deosebit de grea a locuitorilor acestor ţinuturi de legendă, s-au constituit într-un "centru" care şi-a propus să facă cunoscute autorităţilfor locale şi ale ţării condiţiile precare de viaţă ale populaţiei din această parte a ţării. Tinerii şi-au denumit organizaţia lor Centrul studenţesc "Moţii" care a luat iniţiativa de a crea "un fond de propagandă pentru ajutorarea moţilor". În "Gazeta Moţilor" a publicat un apel pe care îl reproducem mai jos, acesta constituind un veritabil document privind implicarea tinerilor aflaţi la studii la Cluj în 1953 în îmbunătăţirea soartei locuitorilor din Munţii Apuseni:

"Un colţ de ţară şi cel mai românesc a fost supus de multă vreme unui tratament vitreg de către toate organele constituite în Stat, Conducătorii noştri au dat din belşug dovadă de crasă neglijenţă şi revoltătoare pasivitate, întotdeauna cînd era vorba de problemele vitale însăşi ale populaţiei care stăpăneşte acest colţ de ţară. Şleahta politicienilor noştri nu cutreieră aceste meleaguri decât în timpul alegerilor, cînd desfăşoară cea mai deşănţată şi stupidă propagandă, promiţînd marea cu sarea şi toate acestea numai cu scopul de a fura voturile alegătorilor. Iar după ce şi-au atins ţinta, pleacă satisfăcuţi că au putut trage pe sfoară încă o dată o populaţie paşnică şi naivă, uitînd în acelaşi timp toate promisiunile făcute şi lăsând în urma lor jalea şi mizeria cea mai neagră. Apoi, secera morţii se întinde tot mai mult peste sărăcăcioasele cabane ale moţilor. Se joacă azi, pe vasta scenă a Munţilor Apuseni, cea mai teribilă tragedie a unui popor!"

Din "Graiul Moţilor", nr.13, 30 aprilie 1933

Pagină realizată de colonel (r.) Vasile CRISTEA

Călătoria împăratului Francisc Iosif în Munții Apuseni și sfidarea acestuia de către Avram Iancu

După înfrîngerea revoluţiei de la 1848-1849 şi reinstaurarea supremaţiei imperiului habsburgic în Transilvania,împăratul Francisc Iosif I a fost sfătuit să facă o călătorie prin aceste locuri, despre care se vorbea mult la curtea de la Viena. Călătoria a avut loc în vara anului 1852 şi a fost consemnată în lucrări şi memorii de cărturari şi tribuni ai lui Avram Iancu. Planul călătoriei a fost întocmit de guvernatorul Schwarzenberg şi cuprindea iniţial între altele traseul Deva-Şoimuş-Brad-Abrud. Iancu şi alţi fruntaşi ai românilor transilvăneni, văzînd că nu se intenţiona ca împăratul să meargă mai departe, în inima Munţilor Apuseni, unde moţii voiau să-l întîlnească şi să i se plîngă de nedreptăţile la care erau supuşi după revoluţie, au insistat pe lîngă guvernator ca acesta să-i propună împăratului că este o rugare a moţilor să vină şi la Cîmpeni şi pe Muntele Găina. În memoriile sale, tribunul Mihai Andreica scrie că guvernatorul de Sibiu, după consultări cu oamenii săi apropiaţi, a acceptat şi a propus împăratului să-şi continue călătoria de la Brad la Hălmagiu, Găina, Vidrele, Cîmpeni, unde să şi doarmă. Iancu, fiind convins că împăratul "va asculta rugămintea moţilor" şi va veni să se întîlnească cu ei, s-a apucat şi a făcut pregătiri pentru primirea lui. A înălţat pe cheltuiala sa un pavilion frumos din lemn, unde să poată lua masa împăratul cu întreaga sa suită; a fost pregătită o poartă de triumf la Cîmpeni, împodobită cu ciubere şi doniţe; a dat poruncă să fie pregătiţi cei mai frumoşi cai care să fie bine înşeuaţi, cu care împăratul şi suita să poată călători de la Găina la Cîmpeni, Detunata şi Bucium-Cerbu. De la Cluj au fost cumpărate făclii "pentru serenadă". Printr-o scrisoare i-a cerut lui George Bariţiu să rostească el o cuvîntare de bun venit.

Data călătoriei împăratului prin munţi era 21 iulie. Vizita s-a desfăşurat după itinerariul stabilit. Pe Muntele Găina, împăratul a fost primit de moţi călări şi cu stindarde, în frunte cu tribunul Mihai Andreica, aşa cum stabilise Iancu. Potrivit celor statornicite în discuţiile cu Andreica, la Găina trebuia să fie şi Iancu şi mama sa. La întîlnire a fost însă numai mama lui Iancu. Spre surprinderea tuturor, Craiul Munţilor nu a dat ochii cu împăratul. Peste tot împăratul întreba: "Unde este Iancu?" Cei ce-l însoţeau îi tot spuneau că-l va întîlni la popasul următor, sperînd, că Iancu va apare undeva să-l onoreze pe împărat cu prezenţa sa. În sufletul lui Avram Iancu s-a petrecut ceva ce pentru mulţi era de neînţeles. Refuzul lui de a-l întîlni pe Francisc Iosif s-a datorat repulsiei pe care a avut-o faţă de cel ce nu a întreprins nimic după revoluţie pentru ca românii să-şi dobîndească drepturile naţionale şi sociale revendicate. Mihai Andreica scrie că Iancu a fost întrebat şi dojenit de unii dintre tribunii săi, de tatăl său, "cum şi din ce cauză nu a stat el în fruntea poporului la primirea împăratului la Cîmpeni şi mai altele". Iancu a răspuns, spune Andreica, că e "treaba lui, şi el ştie ce face, şi că n-are lipsă de sfaturile altora".

Prietenii lui Iancu au insistat să se întîlnească cu împăratul şi să-i vorbească despre situaţia grea a moţilor, cînd acesta va ajunge la Cluj. Împreună cu 120 de călăreţi, Iancu a plecat spre Cluj. L-au aşteptat pe împărat la Apahida şi de aici l-au condus împreună cu cei ce veniseră din oraş, pînă la Cluj, după care Iancu a dispărut refuzînd să se înfăţişeze împăratului.

Într-o scrisoare trimisă lui George Bariţiu, Iancu înfăţişează călătoria împăratului, primirea acestuia şi însoţirea lui de călăreţii muntelui cu drapelul austriac şi cel românesc.

Explicaţia refuzului lui Iancu de a se întîlni cu împăratul Francisc Iosif se explica şi prin faptul că el n-a cedat nici la insistenţele multora să primească înalta decoraţie imperială ce-i fusese conferită de împărat. Al.Sterca Suluţiu, în 1860, scria "că Iancu ori şi cu decoraţiuni şi dregătorii s-au îmbiat de c_tre Guberniul austriac, n-au vrut să_ primească sub cuvînt ca toate decoraţiunile şi remuneraţiunile se cuvin poporului românesc, care cu aşa mari jertfe de sînge şi averi s-au meritat... Iară nu lui. Şi aşa pînă nu va vedea popor mîngîiat şi cererile lui împlinite, pentru sine nu poate nici-o decoraţiune şi nici-o dregătorie să primească..." Iancu a rămas ferm pînă la moarte, aşa cum îl caracteriza George Bariţiu, "unul din acei bărbaţi eminenţi ai poporului daco-românesc care fusese încălzit şi pătruns în adîncul sufletului său de sacru foc al libertăţii".

Alexandru RUS

55 de ani de la Dicktatul Vienei

In acest august se vor împlini 55 de ani de la Diktatul vienez prin care puterile fasciste au hotărât ciuntirea României prin cedarea Transilvaniei de Nord-Vest Ungariei horthiste, în urma căreia aceasta a organizat în acel teritoriu un adevărat genocid, sub toate aspectele, împotriva populaţiei româneşti rămasă în zona respectivă. Cercetaţi presa, nu numai românească din acea vreme şi vă veţi convinge. Hotărârea acelui odios diktat care a ciuntit atât de grav România şi a afectat în mod nemilos poporul român, a determinat, în mod firesc, crearea unor opere literare care vorbesc despre starea sufletească a românilor, reacţia lor împotriva acelui mârşav act politic. Pentru aducerea-aminte a acelor tragice vremi, care nu trebuie niciodată uitate, republicăm, alături, unul dintre acele poeme care au înfierat, prin mijlocul artei, imediat acel nefast Diktat. Este vorba de poezia "Lungu-i drumul" semnată de poetul Petre Bucşa, apărută în nr. 3/1941 în revista "Luceafărul" din Sibiu a cărui director era prozatorul şi dramaturgul Victor Papilian.

Lungu-i drumul

Lungu-i durmul, vremea-i sură
plânge vântul prin frunzură.
Peste mirişti şi tuleie
vremea-ntins veşmânt de ceară.

Patru săptămâni de-a rândul
drumărit-a Solovăstru
drumuri lungi de colb şi tinăţ
cu murguţul de căpăstru...

Dar acuma-l mână dorul
Clujului să-i spună jalea...
Scârţâie pe murg tărhatu'
spre Felec când suie calea...

Dar în deal, când vrea s-apuce
drumul prăvăţit pe coastă,
trei cătane-i curmă pasul
şi-i grăiesc o vorbă proastă;
- Hei, mocane!... Stăi, că-ncolo!
Ţara nu mai este-a voastră!...

Ca o brişcă-l taie vorba
celor trei de altă viţă...
Peste mirişti şi prin sate
urla vântu-a răzmeriţă...

Petre BUCŞA

Nour Crişan - "*Biserică în Apuseni*"

O declarație necunoscută a lui Avram Iancu, din 1850

Protocol

În data de 30 ianuarie 1850 Avram Iancu este chemat în faţa comisarilor cezaro-crăieşti ai subcercului Câmpeni, şi anume în faţa comisarului (prim) Obengruber şi a celui adjunct, românul Dionisie Şuluţiu, pentru "a da socoteală" despre banii ridicaţi de la târgoveţii unguri şi români din Abrud în timpul Revoluţiei. Era una din măsurile de hărţuire a Craiului Munţilor pentru "instigările la rele" pe care le făcea, nu numai în Munţii Apuseni, ci şi în regiunile Zarandului şi Hunedoarei, îndemnând ţăranii să-şi smulgă drepturile lor de păşunat şi de proprietate asupra pădurilor, confiscate de fiscalitatea austriacă. Iancu răspunde cu demnitate că banii "s-au cheltuit în interesul cauzei împărăteşti", adică în folosul Revoluţiei. De altfel s-au păstrat numeroase chitanţe primite de Iancu de la acei cărora le-a dat bani pentru diferite produse şi vite necesare susţinerii taberei militare din munţi. Astfel Dumitru Berindei din Sohodol a dat chitanţă pentru "patruzeci şi patru de florini în argint ..., preţul a doi boi pe seama taberei, precum că din casa taberei din Câmpeni deplin i-am primit". Sau Ilie Borza din Bucheni a dat o chitanţă în 23 octombrie 1849, tot la Câmpeni, pentru "cicisprezece forinţi ...pentru fânul mâncat de caii lagărului (taberei militare) preaonoratului domn Avram Iancu, în satul Bucheni, în anul 1848, luna noiembrie. În 30 decembrie Iancu dă o sută de zloţi lui Ion Cotişel din Certeje, "preţul a o pereche de boi, care boi s-au fost luaţi pe seama lagărului (taberei militare) în vreme de lipsă".Iancu a dat o sumă de bani şi lui Bălcescu pentru drum şi ţăranilor jefuiţi de honvezi, oamenilor săraci, etc. În 30 ianuarie 1850, când se lua declaraţia, Iancu se afla în Câmpeni şi, imediat apoi, în februarie va pleca la Viena, însoţit de fostul său prefect din Legiunea Salinelor, bravul comandant Simion Balint şi de viceprefectul Maior, pentru a smulge drepturile cuvenite românilor. În textul declaraţiei sale, Iancu pomeneşte pe Ioan Boeriu, viceprefect al Legiunii Auraria Gemina, comandată de Craiul Munţilor. În casa lui Ioan Boeriu din Abrud - se ştie - s-au dus tratativele dintre conducătorii din munţi ai românilor şi Ioan Dragoş, trimisul lui Kossuth în Apuseni, în aprilie-mai 1849. Ca viceprefect Ioan Boeriu s-a distins în luptele de la Cerniţa din 16 mai 1849 şi în luptele din iunie 1849. Dionisie Şuluţiu, care apare în document în calitate de comisar adjunct cezro-crăiesc, a fost cel care în timpul Revoluţiei a organizat şi condus garda naţională română din Abrud - sat. El avea o experienţă militară, fiind în 1846 cadet în Regimentul 51 Carol Ferdinand. După Revoluţie a primit diferite funcţii în administraţie şi justiţie şi a continuat să lupte pentru cauza naţională, la moartea sa (în 17 iunie 1897) lăsându-şi toată averea în interesul acestei nobile cauze româneşti. Documentul evocă astfel un crâmpei necunoscut din viaţa marelui erou al românilor de la 1848-1849.

Vasile LECHINŢAN

Care în anul 1850, 30-a Ianuarie, în Cancellaria Comissariatului subcercului Câmpeni - în urmarea demandarei ordinului Inchitei măritei Comanda Districtuală de data 25 Decembrie 1849 sub numero 1506 dată, şi cu ordinaţiunea Inchitei Ocârmuiri Cerculare de 9-a Ianuarie a.c. sub numero 2360 transpusă,în privinţa banilor - în suma 5000 fl. m onedă convenţională şi 100 galbini, de pe oppidul tîrgul Abrud, cu ocaziunea dezarmărei în Taxa bellică darea de război, prin fostul Prefect D. Avram Iancu luaţi s-au făcutu. În privinţa aceasta D. Iancu dă următoarea declaraţiune: Cu ocaziunea dezarmărei gardei rebele maghiare şi a întregului opid Abrud (dară numai pe unguri socotiţi),între punctele conplănărei înţelegerii era să plătească şi 5000 fl. monetă convenţională Taxa bellică, care bani s-au şi primitu de la prezisul oraş şi s-or cheltuitu în interesul Cauzei Împărăteşti, precum quietanţiile mai apriat arate. Mai târziu, după intrarea lui Bem, sau mai requiratu rechiziţionat de la prezisul oraş (înţelegînd aici şi pe Români)! 100 - una sută de galbini -, care primindu-i de la fostul vice Prefect Ioane Boieriu, tot asemenea înprezisa cauză sau cheltuit. Care lucruri la pofte mai 'naltei Ocârmuiri să vor dovedi.Advocati prin acestă Protocoll, în cauza prezentă încheiatu , să închide.Obengruber Dionisiu Sulutzc.r. commisaru c.r. adjunct.

Monografia așezării Roșia Montană

- un manuscris care aşteaptă să fie valorificat -

Un iubitor de istorie şi cultură românească, Virgil Dănilă din Cluj-Napoca, ne-a oferit spre lecturare monografia în manuscris a aşezării miniere Roşia Montană din Ţara Moţilor, aflată în arhiva familiei. Lucrarea conţine 160 de pagini şi un mare număr de fotografii şi alte documente, aparţinând lui Nicolae Şoit, care a avut alături de el şi pe alţi oameni ai locului - prof. Petru Coroi, ing. Jurj Sebastian, dr. Tatiana Popescu. Sunt concentrate în aceste pagini şi documente peste două milenii de isotrie, începând de pe vremea dacilor şi până aproape de zilele noastre. Când a pornit la redactarea lucrării, autorul a consultat numeroase cărţi şi studii ale unor eruditi istorici şi cercetători despre trecutul acestei aşezări şi a evenimentelor importante ce au avut loc de-a lungul mileniilor în Munţii Apuseni, ca cele scrise de Ioan Rusu Abrudan, Silviu Dragomir, Hadrian Daicoviciu, Ştefan Pascu, Urban Mihail, istorici şi arheologi de la Cluj-Napoca şi Alba Iulia, precum şi un valoros manuscris al ing. şef Nicolae David de le Exploatarea minieră din localitate, însemnările lui V. Brana şi ale lui Ion Lăncrănjan despre Transilvania.

Monografia este structurată pe capitole, începând cu descrierea şi amplasarea acestei aşezări miniere, începuturile exploatării aurului în vremea dacilor, expediţiile romane în Dacia, activitatea minieră şi administrativă în timpul stăpânirii romane, Tablete cerate descoperite în minele de aici, activitatea de exploatare a zăcămintelor utile în epocile următoare, până în sec. al XX-lea. Informaţii şi date interesante cuprinde capitalul despre mijloacele tehnice şi metodele folosite pentru exploatarea şi prelucrarea minereurilor.

Un număr însemnat de pagini sunt consacrate Revoluţiei de la 1848 - 1849, participării locuitorilor din Roşia Montană la evenimentele ce poartă aureola lui Avram Iancu, precum şi cele din 1918, încununate de unirea Transilvaniei cu România.

Lucrarea mai cuprinde date generale statistice despre asociaţiile de minerit, producţia de aur în diferite perioade. Din materialul ilustrativ amintim reproduceri după tablete cerate, fotografiile eşantioanelor de aur prezentate la Expoziţia Universală de la Paris, placa comemorativă aşezată pe stânca de bazalt de la Detunata, amintind de participarea unor personalităţi din Transilvania la adunarea Astrei de la Abrud, din august 1865, între care Avram Iancu, Timotei Cipariu, Goerge Bariţiu, Axente Sever, Ilie Măcelariu, aspecte din activitatea minieră, copii după "credenţionalele" cu care au fost împuterniciţi reprezentanţii din localitate pentru a participa la Marea Adunare Naţională de la Alba Iulia de la 1 decembrie 1918, fotografii cu imagini din Roşia Montană şi din împrejurimi.

Lucrarea lui Nicolae Şoit, care nu a putut fi finalizată merită să fie continuată, cu prezentarea vieţii sociale, culturale şi pregătită pentru a putea fi tipărită prin bunăvoinţa unor sponsori din localitate şi a autorităţilor judeţene, ea putând constitui o pagină emoţionantă de istorie locală, care s-ar adăuga scrierilor de până acum depsre Ţara Moţilor.

Marin OPREA

Preşedintelui României, Ion Iliescu, i se înmânează carnetul de membru al Societăţii "Avram Iancu"

Reprezentanţi ai românilor din Iugoslavia, prezenţi la reuniunea moţilor de la Deva

La Vidra de Sus, de ziua Crăişorului...

Fii de moţi, la Baia de Criş...

Gheorghe Fulga, consilier prezidenţial, adresând moţilor un salut prietenesc

Înfruntând vitregia vremurilor: Gheorghe Funar şi Ioan Teodor Stan

Moţii tineri îşi cinstesc eroii

Avram Iancu - 171 ani de la naștere

"Tu Iancule şi moţii tăi, aţi trăit şi aţi murit pentru dreptate şi libertate. Idealul acesta rămîne la temelia vieţii noastre naţionale. Pentru izbîndirea şi desăvîrşirea acestui ideal vor trăi şi vor muri generaţiile care urmează. Ci tu dormi liniştit, Iancule, acolo la pragul bisericuţei din Ţebea, în umbra gorunului lui Horea : geniul tău veghează deasupra naţiunii române".

Vasile Goldiş

În fiecare an, "pe vremea cireşelor", ţinuturile locuite de moţi, îmbracă straie de sărbătoare: se cinsteşte, aşa cum numai locuitorii Apusenilor ştiu s-o facă, naşterea Crăişorului Iancu, a celui care urma să devină marele erou al tuturor românilor, luptător al cărui unic dor era să-şi vadă naţiunea fericită.

Vremurile nu sînt nici astăzi pe de-a-ntregul cele pe care le dorea Iancu. Urmaşii eroului îşi reînoiesc însă legămîntul, în fiecare an, de a-i împlini idealul ! Aşa s-a întîmplat şi duminică 18 iunie, cînd, toate drumurile Apusenilor au dus la ... Vidra de Sus, la Avram Iancu, satul în care, în 1824, vedea lumina zilei, moţul luminat, moţul care avea să-şi pună întreaga viaţă în slujba poporului său, a luminării acestuia.

Avîndu-l în frunte pe primarul comunei, preotul descendent din neamul Iancului, Iancu Roman, vidrenii şi alături de ei moţi şi simpatizanţi din judeţele Apusenilor dar şi mulţi veniţi din alte colţuri de ţară, l-au omagiat pe eroul lor printr-un şir de emoţionante manifesrări de suflet.

Au fost prezente la Vidra personalităţi ale vieţii culturale, politice, sociale şi economice. N-au lipsit prefectul de Alba - Ioan Rus, primarul municipiului Cluj-Napoca şi preşedinte al PUNR - Gheorghe Funar, preşedintele Consiliului Judeţean Cluj -Victor Romulus Constantinescu, subprefecţii de Cluj şi Alba.

N-a lipsit de la Vidra nici conducerea Societăţii "Avram Iancu", în frunte cu preşedintele conf. dr. Ioan Teodor Stan şi cu preşedintele de onoare, academicianul Ştefan Pascu.

Programul manifestărilor a cuprins vizitarea muzeului, depuneri de coroane de flori la monumentul eroului şi atribuirea numelui "Avram Iancu" Şcolii Generale din comună.

În satul Tîrsa s-a evocat personalitatea lui Avram Iancu şi s-a marcat înfiinţarea filialei locale a Societăţii "Avram Iancu".

Un bogat program artistic şi "hora moţească" au întregit programul sărbătoresc al urmaşilor lui Iancu...

E.L. AVRAM

Amintire pe Muntele Găina

Era, cândva, mi-aduc aevea-aminte,
Cu ani în urmă vreo două mii,
Când, pentru prima oară hărăzit-a
Ursita, ca să viu şi ca să vii

Acolo... sub tăriile albastre,
Cu soarele'n zenit - apoteoză!
Pe muntele de-i zic dacii Galina:
Eu, negrul trandafir, tu, alba roză.

Acolo, unde, după-a ţării tale
Credinţă, se'ntâlnesc spre-a se uni
Ale femeii şi bărbatului stihii:
Viaţă, după datini, a'mplini.

Eram centurion la Potaisa
Şi-înaripat daimon m'a îndemnat
Să'nfrunt păduri spre muntele Galina,
Unde, sub stele, ne-am încununat...

Din ţara Machedonă trac eram,
Din a lui Decebalus tu fecioară...
Dar să'ncheiem cumva povestea, căci
Ponoarele-amintirii-ncep să ... doară.

Eleusinic sol, munte Găina,
Premizele nuntirii celebrând ...
Şi vor veni la tine'ntru vecii
Ale moţimii vetre, rând pe rând.

Teohar MIHADAŞ

Munţii Apuseni - oameni şi locuri

In cetatea de piatră a Munţilor Apuseni, din vremuri imemoriale, trăiau şi trăiesc oamenii pămîntului, crescuţi din acest pămînt, legaţi prin toate fibrele de acest pămînt, pe care l-au udat cu lacrimi şi sînge în curgerea nesfîrşită a vremurilor.
Oameni şi locuri s-au contopit aici mai trainic poate decît oriunde în alte părţi. S-au contopit moţii cu munţii într-o asemenea măsură, încît nimeni şi nimic nu i-a putut despărţi: nici lipsurile, nici opresiunea, nici nedreptăţile şi nici răutăţile.

Cetatea de piatră a Munţilor Apuseni se înfăţişează ca un bastion masiv şi înalt, semănat cu depresiuni de jur împrejur, trepte coborîtoare spre podişul şi cîmpia înconjurătoare. Fie că este vorba de Munţii Bihorului, dinspre miazănoapte, cei mai înalţi şi mai masivi împodobiţi totuşi cu pitoreştile poduri de eroziune, netede sau ondulate, brăzdate de văi adînci, străpunse de peşteri şi chei; fie că este vorba de Munţii Metalici sau Metaliferi, dintre Arieş şi Mureş, prelungiţi cu Munţii Trascăului, mai modeşti ca semeţie, dar mai tinereşti şi mai pitoreşti ca înfăţişare, cu piscuri sau creste în aparenţă îndrăzneţe, înălţate între depresiuni uşor sculptate, prelungite în bazine mai întinse sau mai mici; fie că este vorba, în sfîrşit, de Munţii Zărandului, bloc cristalin cu largi suprafeţe netede, brăzdate de văi repezi - Munţii Apuseni, prin bogăţia lor de ape şi păduri, de minereuri de tot felul, au fost întotdeauna gazde primitoare, în depresiunile ce-i fragmentează foarte des şi în bazinele străbătute de nenumărate drumuri şi poteci, folosite de păstori, agricultori şi mineri.

Cetatea de piatră a Munţilor Apuseni este străbătută de văi şi ape, limpezi şi repezi la obîrşie, învolburate şi amestecate în mersul lor zbătut în opinteli. Arieşul sau Aurarul, înainte de a fi un singur rîu, formează, ca şi Someşul Mic, două ape: Arieşul Mic şi Arieşul Mare. Cel Mic îşi adună apele de sub muntele Vidrelor ("Ţara" lui Avram Iancu), iar cel Mare, de sub munţii Albacului ("Ţara" lui Horea). Adunate la un loc la Mihoeşti, în apropierea Cîmpenilor, apele Arieşului răzbat din strîmtori, tăiate în stîncă, pînă la ieşirea din munţi, pentru a se contopi în apele Mureşului.
Puterea de atracţie a apelor acestuia explică opintelile altui rîu de munte, a Ampoiului, care răzbate, învingînd greutăţi şi piedici, prin strîmtoari şi tăieturi, pînă în apropierea Zlatnei, unde se deschide mai larg. Cele două surioare, Someşurile, cel Cald şi cel Rece, răzbat la lumină, după cautări subterane, în Munţii Gilăului. Asemenea Someşurilor, sunt şi cele trei Crişuri. Cel de sus, Crişul Repede, se formează din apele subterane furate Someşurilor; îmbogăţit de alte pîraie cristaline, creşte mereu în putere, pentru a fi în stare să înfrunte tăria rocilor de şisturi cristaline, pentru a ieşi la loc mai larg. Crişul Negru, fratele mijlociu, crescut prin apele izvorîte din Munţii Bihorului, scapă la lărgime în bazinul Beiuşului. Cel de-al treilea frate, Crişul Alb, adunîndu-şi apele din Munţii Bradului răzbate în depresiunea Zărandului.

Toate aceste ape, la care se cuvin a fi adăugate altele, de mai mică însemnătate, se luptă necontenit, de milenii, cu tăria stîncilor, învinse uneori, învingătoare alteori. In acest din urmă caz, de o parte şi alta a apei se aşterne pajiştea răcoroasă, îmbiind oamenii locului la temeinică aşezare: pe valea

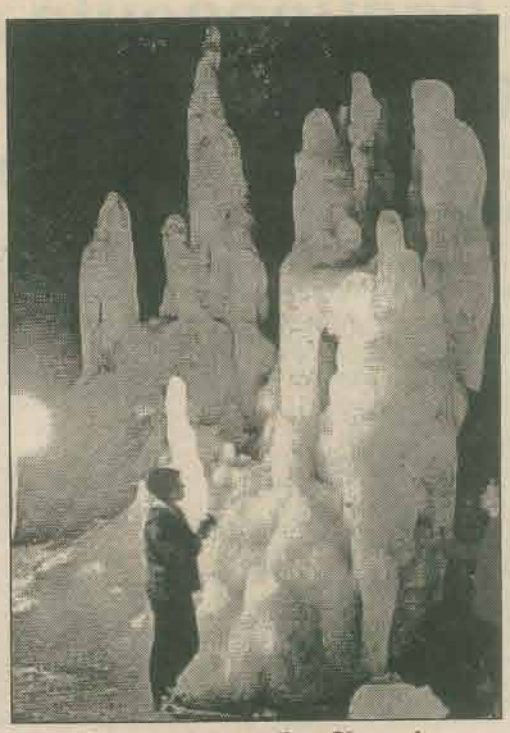

O bijuterie a Apusenilor: Gheţarul de la Scărişoara

Arieşului, începînd de la Cîmpeni, urmat de Bistra, Lupşa, Baia de Arieş; pe valea Ampoiului, de la largul bazin al Zlatnei înainte; pe văile Someşului, de la Mărişel şi Răcătău în continuă lărgire; văile Crişurilor, cu aşezările din bazinul Călatei, din al Beiuşului, cu holde bogate şi sate mari, din al Bradului şi Hălmajului, care gem de lume.

Cetatea Munţilor Apuseni a fost în vremile trecute mai mult decît astăzi acoperită de păduri întinse de fag pe "feţe" (locurile mai în bătaia soarelui), de brad, dese ca peria, "în dos" (locurile mai umbrite).

Pădurea şi păşunea au constituit în aceste locuri, din vremuri îndepărtate, bogăţiile principale, impunînd oamenilor locului principalele indeletniciri: lemnăritul, creşterea vitelor şi păstoritul.

Am fi nedrepţi cu locurile şi cu oamenii din aceste locuri dacă n-am adăuga, de îndată, bogăţiilor şi îndeletnicirilor pomenite mai sus, încă una, tot atît de însemnată atunci ca şi azi: mineralele şi mineritul. Cele mai felurite metale - feroase şi neferoase - şi cele mai bogate filoane aurifere se găsesc în Munţii Apuseni.

Dar cea mai mare bogăţie a acestei regiuni, fără îndoială, o formează oamenii care o locuiesc. Din vremuri străvechi, oamenii în luptă cu natura, şi-au durat aşezări temeinice. Ca şi multe alte lucruri, aşezările omeneşti din Munţii Apuseni sunt născute din solul acestora, înrădăcinate în el. De la daci şi romani, la daco-romani şi la români, permanenţa locuirii acestor meleaguri a fost o realitate netăgăduită. Contopirea oamenilor cu locul este impresionantă în Munţii Apuseni. Oamenii îşi iubesc locurile cu o "dragoste organică, subterană, neajunsă în sfera exprimării".

Cetatea Munţilor Apuseni a fost şi este locuită de o populaţie chemată cu mai multe nume: moţi, mocani şi crişeni. Moţii, care-şi trag numele foarte probabil de la felul de a-şi purta părul cu "moţ", după obiceiul străvechi al dacilor, locuiesc în partea cea mai centrală a Munţilor Apuseni: Vidra (de Sus şi de Jos), Albacul şi satele din jur, apoi ţinutul Cîmpenilor şi al Abrudului. Prin generalizare, în limbajul obişnuit toţi locuitorii Munţilor Apuseni sunt numiţi moţi. In realitate, populaţia de la marginile sudică şi estică ale regiunilor moţilor este alcătuită din mocani, iar locuitorii din Munţii Zărandului sunt de fapt, crişeni, deoarece locurile lor sunt străbătute de Crişul Alb şi Crişul Negru.

Istoria Tării Moţilor, o istorie comună tuturor mocanilor, moţilor şi crişenilor, este dintre cele mai zguduitoare. Istoria Munţilor Apuseni este în acelaşi timp, strîns legată de istoria Transilvaniei şi a întregului popor român, spiritul răscoalelor ţărăneşti de la 1437 şi 1514, fiind aici mai viu ca oriunde.

Luptele pentru libertate ale moţilor şi marilor lor căpitani au pus totodată şi bazele unei tradiţii politice militante, la care s-a făcut apel întotdeauna cînd s-a simţit nevoia unei afirmări pe această linie.

Mormîntul lui Iancu la Ţebea a rămas un permanent simbol al luptei pentru emanciparea naţională şi socială.

Istoria Munţilor Apuseni constituie un izvor nesecat de patriotism, de spirit democratic, de energie creatoare, de educaţie în tradiţia marilor furtuni şi a marilor aspiraţii ale poporului român.

Ioan POGAN

"În fruntea tuturora moţii..."

Ţinuturile locuite de români au fost dintotdeauna ţinuturi binecuvântate... Câmpiile mănoase, cultivate cu grâne "din care nu se vedeau calul şi călăreţul", dealurile încărcate de pomi şi de viţă de vie, rodind ca niciunde sub blânde raze de soare, munţii falnici bogaţi în aurul aur, în aurul verde şi în animale felurite, râurile cu ape limpezi şi repezi, marea cea mare - eternul prieten - , au reprezentat mereu, comori de mare preţ, râvnite ba de unii vecini, ba de felurite neamuri barbare, puse pe jaf şi pârjol, în cutreierările lor...

Legat de pământul ţării, românul, ţăranul român, a fost nevoit să-şi apere cu străşnicie moşioara, pământul strămoşesc, împotriva oricăror cotropitori, dând mari sacrificii de sânge sau plătind adesea cu viaţa moştenirea transmisă neştirbită urmaşilor.

Românii, de oriunde ar fi ei, din Transilvania ori din Dobrogea, din Moldova ori din Oltenia, din Muntenia ori din Bucovina, sunt cunoscuţi peste tot în lume ca oameni aşezaţi, harnici şi cinstiţi, deschişi la suflet şi drepţi, dar deopotrivă hotărâţi şi dârji în a-şi apăra ce-i al lor. Este unanim recunoscut însă, locul de frunte, locul privilegiat, pe care neamul moţilor şi l-a câştigat prin secole, între românii de pretutindeni. Însuşi Iancu, marele "Crai al Apusenilor", aprecia: "Nu este râu mai limpede ca Arieşul, popor mai frumos şi mai bun ca moţii, nu sunt femei mai frumoase ca buciumancele, soldaţi mai voinici ca vidrenii şi scărişorenii..."

De altfel, moţii au rămas de departe, cei mai fideli păstrători ai tradiţiilor şi obiceiurilor strămoşeşti, în leagănul de formare al poporului român.

Neîntrecuţi cioplitori în lemn, moţii şi-au ridicat singuri case simple, adesea neîncăpătoare, dar neapărat şi-au construit şi biserici, multe biserici, în care îşi adunau rugăciunile spre Cel de Sus, în speranţa unui trai mai bun: "Bisericuţă din Albac/ Tu eşti al vremurilor semn/Tot bietul nostru plâns sărac/ E-nchis în trupul tău de lemn./ Din ce-am cerut, din ce-am gândit./ Atâtea rugăciuni cuprinzi / Şi atâta vis neîmplinit./ Subt vechiul tău tavan de grinzi..."(O.Goga).

Unul dintre cei mai vestiţi ziditori de biserici a fost, cum bine se ştie, marele Horia, înaintaşul Iancului... În oricât de sumbre culori l-ar fi zugrăvit neprietenii lui şi ai răsculaţilor lui, Horia, moţul drept, ctitorul de biserici româneşti, era un om al lui Dumnezeu, un om al binelui. Numai astfel de oameni sunt înzestraţi cu harul de a dura lăcaşuri sfinte... Lăcaşuri, la rândul lor, de mare simplitate... Aurul din străfundurile Apusenilor, cea mai râvnită dintre avuţiile moţilor, a rămas în prea mică măsură să împodobească bisericile din lemn, luând drumul Romei, iar mai târziu al Vienei şi Budapestei, poleind forumuri romane ori făloase palate imperiale...

Aurul Apusenilor n-a adus niciodată linişte şi bunăstare moţilor. Dimpotrivă. Moţii au fost storşi de vlagă de către stăpânitori vremelnici, aşa cum muntele a fost secătuit de aur...

Istoviţi, adesea umiliţi, moţii n-au fost însă, niciodată, îngenunchiaţi. Forţa lor de temut o reprezintă rezistenţa neobişnuită, capacitatea de conservare şi de regenerare...

Aşa se face că, precum stâncile Apusenilor, moţii au rămas neclintiţi în Ţara de Piatră, cu nesfârşitele lor suferinţe, cu puţinele bucurii şi, mai ales, cu nesecate speranţe. Au rămas mereu "mândria mândrului Ardeal", şi când vremurile au fost senine, şi când au fost înnegurate...

Emil LUCA

Dumitru Fărcaş şi taragotul lui de aur

Nicolae Furdui Iancu şi formaţia "Crai Nou", mereu în mijlocul moţilor

Cu cântecul ei măiestru, Veta Biriş...

Îndrăgitul Drăgan Munteanu...

Dumitru Sopon cântându-i "la ureche" actorului Dorel Vişan...

Fraţii Paşca, pe urmele maestrului Dumitru Fărcaş

Tineri moţi în straie de sărbătoare

Şcoli şi biserici româneşti în toate satele, comunele şi oraşele ţării

Troiţa care a menţinut neamul românesc a fost şi este unitatea formată din biserică, şcoală şi oaste. Toţi duşmanii noştri au lovit întotdeauna în aceste structuri sociale. Aşa au făcut horthyştii în 1940, cînd în mai puţin de 24 de ore au desfiinţat practic toate şcolile de limbă română în partea cedată a Ardealului de nord şi în scurt timp, după retragerea armatei române, au expulzat profesorii, învăţătorii, preoţii şi intelectualii români, apoi au distrus majoritatea bisericilor noastre din cîteva judeţe. Aceeaşi acţiune s-a continuat şi în fosta "Regiune Autonomă Maghiară", de tristă amintire şi se mai desfăşoară şi de peste cinci ani încoace în judeţele Covasna, Harghita, Mureş sau în unele localităţi din alte judeţe. Deoarece Ministerul Învăţămîntului nu are încă un buget de perspectivă, este absolut necesar ca guvernul să aloce de urgenţă şi începînd cu viitorul an şcolar, fondurile necesare pentru reînfiinţarea celor 800-1000 de şcoli primare, generale şi liceale în toate localităţile în care copiii români nu au acum posibilitatea să studieze în limba lor, fiind obligaţi să înveţe ungureşte, ca primă etapă a deznaţionalizării, acţiune urmărită perseverent şi cu metode diabolice de extremiştii din U.D.M.R. şi tacit "tolerată" de guvernanţii noştri, mai ales după 1990, cînd s-a realizat în România separarea şcolilor pe criterii etnice. În acelaşi timp este necesar ca guvernul, împreună cu Patriarhia, să reconstruiască toate bisericile româneşti demolate de horthyşti sau să le aducă în patrimoniul bisericii noastre pe cele ocupate forţat în acele vremuri, să le încadreze cu preoţi români, pe baza unor programe de urgenţă. Adoptarea unor măsuri imediate este impusă de nevoia de a asigura condiţii minime de dezvoltare tinerilor români din zonele respective, ştiut fiind că tineretul reprezintă baza umană a viitorului României.

Prof.univ.dr.Ioan Al. CRIŞAN

Cronică teatrală (mai în glumă, mai în serios!)

Tulai Doamne !

piesă scrisă de UDMR & CO, în patru acte, multe tablouri şi un comentariu final

Actul I:

Dealuri, munţi şi rîuri printre care se fac paşi mărunţi, sau mărunţiţi, sub bagheta prezidenţială a comunismului de nădejde şi multe altele, Domokos Geza. Puţini români cred ce văd, cei mai mulţi văd ce cred. Comuniştii de omenie, de ieri, sînt udemeriştii blînzi şi democraţi, de azi. În acest act nu se pomeneşte de "autonomie locală", lucru pe care îl întăresc cu jurăminte pe onoare şi recuzita din dotare, că ei n-au mîncat usturoi deşi aromele culturale plutesc în "spaţiul complementar".

Românii fiind de la Decebal, creştini-democraşi, cu firi liberale 93, alianţo-civişti după intenţie şi social-democraţi după posibilităţi, mai cred în onoarea politicii sau politica onoarei. Cronicile nu pomenesc de fesenişti, fese ne trebuiesc după ce intrăm în Europa.

Actul II:

Aceiaşi munţi, dealuri şi rîuri dar cu alt grupaj de paşi mărunţi sau mărunţiţi. De data aceasta sub chelia prezidenţială şi providenţială a lui Marko Bela. După cum se vede, preşedinţi se aleg cei mai alunecoşi dintre candidaţi, motiv pentru care sînt evitaţi cei cu păr abundent.

Se vorbeşte clar şi răspicat de autonomia locală pe criterii etnice. Udemeriştii jură orice, fără pardon, inclusiv ceiace n-au, că nu doresc ruperea Ardealului de România. Românii care în actul întîi îi ţineau în braţe, în acest act îi lasă jos. Ca să se poată spăla cu declaraţii de delimitare.

Actul III:

Munţi, văi, dealuri, pîraie, paşi mărunţi sau mătunţiţi, de data aceasta sub o preşedenţie mai turbată. Eventual Borbely Imre, care, stînd mult timp sub sutana popii Tokeş este copleşit de harul acestuia şi alte haruri şi uns în toate modurile pentru preşedenţie.

În acest act sa va vorbi de un Ardeal independent şi multinaţional, în limba de cea mai largă circulaţie internaţională, cea ungurească. Udemeriştii vor jura din nou pe Isten, Nagy Mama Europa şi onoare, că nu doresc alipirea Ardealului de Ungaria.

Toată lumea e cu "NATO în sus, NATO în jos, NATO e cel mai frumos" şi îşi fac declaraţii de pace. Pacea înainte de furtună! De drag ce le sînt românii, udemeriştii îi sorb din ochi. Deocamdată, situaţia internaţională nu le permite mai mult!

Actul IV:

Natură, paşi mărunţi dar altă preşedenţie udemeristă. Cel din actul trei şi-a făcut datoria, deci maurul poate să moară (de ciudă!). Se fac zeci de declaraţii că Ardealul musai să devină european, iar european nu poate fi decît dacă se alipeşte Ungariei, altfel ioi-ioi, nagy bai!

Iarăşi torente de jurăminte pe onoare şi Isten că raiul lui Horty va copleşi Ardealul, spre lini_tea românilor.

În fundal de vede un soare care nu mai răsare de la Bucureşti, de aceia va avea culorile mai roş-alb-verde, iar românii îl vor privi extaziaşi exclamînd: "mien szep!"

Comentariul

Care se dovedeşte absolut necesar pentru a se înţelege ceiace, de fapt, nu se poate. Piesa are patru acte, nenumărate tablouri, ca şi cel cu ungurul Cofaru, plus patru congrese.

Actele le-am prezentat rezumativ, tablourile lipsesc fiind depuse pe masa de lucru a Consiliului European. Mă refer la tablourile unde românii sînt pictaţi în oţet, iar udemeriştii cu miere, cică harnicele albine udemeriste (se spune) au cu o linguriţă în plus.

Piesa a fost începută prin 1919, cu mici modificări după 1940 şi se reia cu mult succes după 1989.

După cum uşor se observă, al patrulea preşedinte nu l-am nominalizat cu bună ştiinţă. Pentru a vă zgîndări imaginaţia! Să nu vă gîndiţi la popa Laczi Tokes, ăsta are numai funcţie de trompetist: suflă ce, cînd şi unde îi ordonă superiorul. Despre el se va auzi din ce în ce mai puţin, amatori să-i sponsorizeze valurile se vor rări.

Cu răbdarea (şi insistenţa) treci marea, iar cu paşii mărunţi ai şansa să ajungi pînă la ea. Este ruşinos să-ţi faci amirali fără mare, greşeala se poate spăla cu democraţia hungaristă şi revizuirea Trianonului, transformînd Marea Neagră în una albastră, sau verde, ori, poate, roş-alb-verde. Important este ca, cineva, acolo sus, să te iubească.

Am prezentat o piesă, un scenariu care se joacă la curţile Europei. Bună sau proastă, n-am scris-o eu, deci nu mă judecaţi pe mine, eu am prezentat doar rezumatul ei. Cei ce trebuie să fie judecaţi sînt alţii şi, cine ştie, poate va veni şi aceea vreme.

Ioan Herineanu

Banca Dacia Felix - o instituţie de renume în viaţa bancară românească şi internaţională

Înscriindu-se în tradiţia prestigioasei vieţi bancare româneşti din Transilvania celei de-a doua jumătăţi a secolului al XIX-lea şi primei jumătăţi a secolului nostru (până la 1948) - ilustrată de instituţii ca "Economul" şi "Vatra" de la Cluj, "Albina" de la Sibiu, "Doina" de la Câmpeni, "Auraria" din Aiud, "Patria" din Blaj, "Casa de păstrare" din Sălişte, "Aurora" din Năsăud, "Ardeleana" din Orăştie, "Victoria" din Arad etc. - Banca "Dacia Felix" încă de la înfiinţarea sa, la 10 aprilie 1991, a căutat să răspundă deziderateloor naţionale româneşti ale complexului proces de privatizare a economiei, de reorganizare instituţională a ţării după regulile economiei de piaţă, care reclamau, în primul rând, dezvoltarea unui puternic sector bancar privat.

Stabilindu-şi sediul central în inima Transilvaniei, la Cluj-Napoca, Banca "Dacia Felix", aşa cum se şi numeşte de altfel, este un simbol a renaşterii DACIEI FERICITE de odinioară, de pe ambele versante ale Carpaţilor, prin dezvoltarea unei economii puternice, susţinută de instituţii bancare, sub semnul modernităţii şi la nivelul celor mai înalte standarde internaţionale.

În plin proces de restructurare profundă a societăţii româneşti, marcat de influenţele negative ale crizei economice, ale devalorizării monedei naţionale, Banca "Dacia Felix" a înregistrat o dezvoltare constantă, devenind în scurt timp, un simbol al iniţiativei curajoase, al dinamismului şi flexibilităţii, al credibilităţii şi siguranţei. A sprijinit şi sprijină cu eficienţă, siguranţă şi oportunitate, agenţi comerciali cu capital privat sau de stat şi persoane fizice, în domeniul activităţilor economico-financiare. Pe plan extern, a manifestat şi manifestă o largă deschidere spre lumea afacerilor internaţionale, expresivă în acest sens este colaborarea cu 37 de bănci din străinătate, ori deschiderea de reprezentanţe ale băncii la Dijon - în Franţa, la Chişinău - Republica Moldova, în alte ţări (tratativele sunt în curs). Tot în acest sens este semnificativă şi atragerea de capital străin pentru consolidarea băncii, prin participarea ca acţionari a unor societăţi din Italia şi Elveţia.

Sprijinind numeroase activităţi şi iniţiative culturale, religioase, ştiinţifice, artistice, sportive ori din domeniul învăţământului, Banca "DACIA FELIX" se înscrie pe linia nobilei tradiţii a băncilor româneşti de odinioară, conştientă de prioritatea deziderateloor majore ale vieţii naţionale româneşti prezente şi de perspectivă.

Ec. Ioan SIMA,
Preşedinte de onoare al Societăţii
"Avram Iancu"

Ilie Ilaşcu,

Un Avram Iancu al Basarabiei

Se împlinesc în acest an 1995, patru ani de la manifestarea deplină a mişcării de rezistenţă naţională, condusă de Ilie Ilaşcu, în Basarabia, acest brav Avram Iancu care a cutezat să înfrunte autorităţile şi organele ilegale de judecată constituite pe teritoriul din stînga Nistrului, de aşa-pretinsa " republică nistreană", un hibrid bolşevic, clocit de KGB şi Moscova, Armata a 14-a rusă de ocupaţie, în colaborare cu autorităţile promoscovite din republica Moldova. Practic şi corect este Republica Basarabia, pămînt rupt din trupul Moldovei voievozilor muşatini, a lui Bogdan Vodă, Ştefan cel Mare, Alexandru cel Bun, Ioan Vodă cel Viteaz, Vasile Lupu, la care şi-au dat concursul la 1812 Napoleon şi ţarul Rusiei, Alexandru I. Aceasta este cea de-a doua mutilare a Moldovei, după ce înainte, la 1775, imperiul habsburgic în cîrdăşie cu imperiul otoman, au smuls din trupul acestei frumoase ţări româneşti medievale, Bucovina. Drept mărturie stau azi zeci şi sute de documente istorice, dar mai ales cetăţile de la Soroca, Bălţi, Hotin, Tighina şi Cetatea Albă.

Procesul grupului Ilie Ilaşcu, din perioada aprilie-decembrie 1993 a avut un larg ecou în conştiinţa şi presa românească, dar şi cea internaţională.

S-ar putea scrie volume întregi. Şi se vor scrie. Timpul şi istoria îi va măcina pe împilatori, iar lupta pentru dreptate şi adevăr, ideile şi obiectivele de luptă ale lui Ilie Ilaşcu, acest Avram Iancu al Basarabiei, vor izbîndi. Basarabia, teritoriu românesc ruptă din trupul României în 1940, prin pactul tîlhăresc, strict-secret Ribentrop-Molotov. Strict-secret mai mulţi zeci de ani, azi este cunoscut textul său.

Ideile şi obiectivele lui Ilie Ilaşcu vor triumfa. Lupta lui pentru noţiunile de " popor român", "naţiune română", "tricolor " , "imn de stat-Deşteaptă-te române !", se va dovedi ca împlinire a unui ideal permanent -REÎNTREGIREA.

Judecarea lui Ilie Ilaşcu - ÎN CUŞCĂ DE FIER - cred că-i ceva de domeniul trecutului, a fostului EV MEDIU, cuşca de fier fiind de fapt o dovadă că fostul imperiu al U.R.S.S a fost o " cuşcă - închisoare a popoarelor", care după anul 1991, în urma puciului de la Moscova, s-a dezmembrat, apărînd state noi care-şi doresc independenţă şi suveranitate. Lupta popoarelor din fostul imperiu al U.R.S.S pentru drapele naţionale proprii, structuri statale şi parlamentare, administrative, imnuri naţionale au schimbat faţa fostului imperiu conceput de Petru cel Mare şi ţarii ce au urmat.

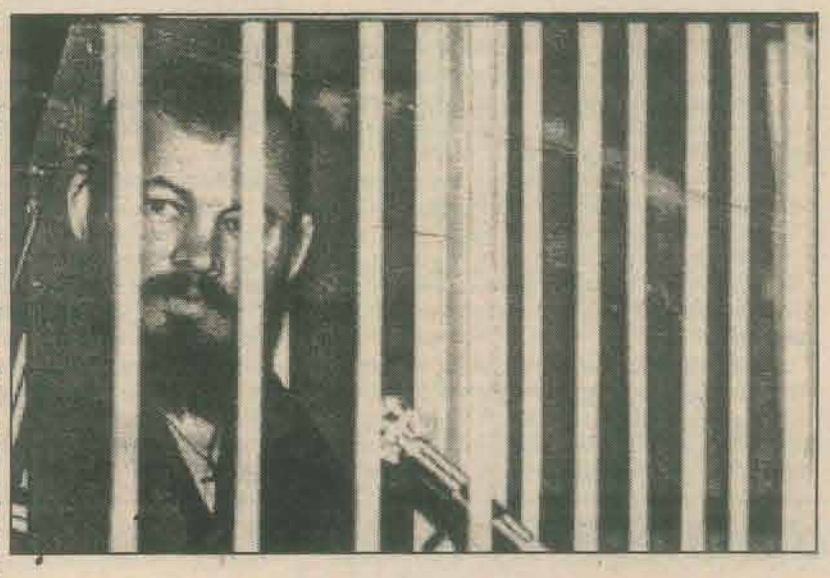

Aşa cum spunea Ilie Ilaşcu: " Fără aceste noţiuni nu poate exista nici ca stat, nici ca naţiune, rămînînd în continuare doar o gubernie rusească" (se referă la republica Moldova; real Republica Basarabia s.n.).

La împlinirea a doi ani de la procesul de tristă amintire asupra grupului Ilie Ilaşcu, să ne reamintim şapte parafrazări din gîndirea acestui mare erou."

- *" Am crezut şi cred în reîntregirea patriei noastre România. Dacă s-a amînat acum Reîntregirea, nu azi, dar mîine ea se va înfăptui".*

Tiraspol, 15 iunie 1993

- *" Nu cred că România ne va lăsa la nevoie. Românii mancurtizaţi din Basarabia ar vrea să ne unim cu Patria-mamă cu condiţia ca ea să fie bogată. Păi bine domnilor aşa nu e onest. Cu România trebuie să fim împreună şi la bine şi la rău !"*

"Ţara" **, 2 septembrie 1993**

- *"În timpul execuţiei simulate, fiind pus la zid, am dovedit să strig ultimele mele cuvinte: TRĂIASCĂ ROMÂNIA MARE !"*

Tiraspol, 19 octombrie 1993,

"Ţara" , 26 octombrie 1993

- *" Trag nădejde că România ne va da în curînd un al doilea mareşal Ion Antonescu, care va rosti din nou istoricul îndemn de la 1941. Aşa să ne ajute Dumnezeu".*

Tiraspol, puşcăria nr.2, celula nr.13

"Ţara", 1 ianuarie 1994

- *"Eu cred în acel ideal cînd România Mare va fi ceea ce a fost la 1918. Împlinirea lui este aproape şi toate jertfele de la Nistru n-au fost zadarnice. Şi dacă am apropiat Marea Unire măcar cu o zi, face să te jetfeşti pentru ea."*

"Ţara", 1 ianuarie 1994 –

- *"Noi nu ne-am gîndit vreodată că despre faptele noastre se va scrie şi se va vorbi pretutindeni. De fapt, nu am făcut nimic deosebit. Pur şi simplu nu am îngenunchiat în faţa muscalului cînd acesta ne impunea să o facem. Am făcut ce am putut ca să apropiem Sfînta zi a Reîntregirii."*

"Ţara", 21 decembrie 1993

- *"Vreau să mulţumesc fraţilor din România, forurilor internaţionale care au luat atitudine fermă pentru eliberarea noastră, să le mulţumesc pentru ajutorul moral şi material acordat familiei mele. Mă adresez copiilor mei şi îi rog să înveţe bine. Tăticul nu a fost fricos, a făcut ceea ce a putut. Mă rog, cîndva se va putea spune mai multe.*

LA REVEDERE . VĂ IUBESC, POPOR ROMÂN !..."

Tiraspol, 9 decembrie 1993

"Ţara", 14 decembrie 1993

Un gînd pios, recunoştinşă şi preţuire, la împlinirea a patru ani de luptă, dar şi de speranţă, lui Ilie Ilaşcu, grupului său de luptători, tuturor basarabenilor ce luptă pentru Reîntregire, din partea Societăţii *"Avram Iancu"* din România, care i-a pomenit de multe ori numele şi este de partea cauzei sale sfinte, cinstite şi corecte.

Vasile TUTULA

Tîrgul de la Găina între mit şi adevăr

(Urmare din pagina 1)

meşterii din Beiuş, Vaşcău, Sîrbeşti, din Brad, Abrud sau Feneş/ fructe de pădure şi plante medicinale culese şi recomandate de vestiţii herborişti de la Poienii de Jos, de pe Crişul Pietros, scoarţă de stejar, pentru argăsitul pieilor şi răşină de la Buru etc. Toate acestea deveneau obiecte de schimb sau daruri între tinerii care se cunoşteau aici/ distanţele dintre sate şi ţinuturi fiind mari şi ocaziile de întîlnire rare/, sau se reîntîlneau an de an, exprimîndu-şi bucuria în joc şi descîntece, laolaltă , moţi şi mocani, crişeni şi zărăndeni, în aceeaşi simţire şi trăire a apartenenţei comune de neam, cultură, tradiţie.

Definind importanţa cercetării nedeilor ţinute din străvechi timpuri pe plaiurile carpatine, geograful poet, George Vîslan, releva în 1925 că : "prin vechimea lor, prin caracterul lor original şi prin supoziţiile pe care le sugerează, aceste sărbători ale munţilor pot fi considerate drept una din cele mai importante probleme de geografie umană a Carpaţilor".

Ion Conea, preocupat în mai multe rînduri de această incitantă temă susţinea că "cele cîteva nedei care se mai ţin şi azi pe unii munţi... nu mai sunt decît o umbră a ceea ce au fost. E firesc: ele au mers paralel şi în pas cu evoluţia păstoritului carpatic, împărtăşindu-i deopotrivă grandoarea şi decadenţa.

Fără îndoială că cei doi geografi vor fi atins şi problema "Tîrgului de la Găina" care a suscitat şi interesul geografului francez Robert Ficheux de la Universitatea din Cluj, la 1925 ca şi acela al etnografului Florea/Bobu/ Florescu, la 1937. Dar cea mai completă istorie a problematicii acestei nedei, ca şi o serioasă exegeză a "Tîrgului de la Găina" a făcut-o Ion Muşlea, întemeietorul "arhivei de folclor" din Cluj-Napoca.

"Tîrgul de la Găina" a suscitat interesul multor cercetători şi scriitori încă din veacurile trecute, notorietatea lui depăşind graniţele ţării, inspirînd multă literatură, dar şi ficţiune, în alte ţări europene, Ungaria, Italia, Germania, Franţa, uneori deformatoare, tendenţioase, referitor la practicile şi la obiceiurile românilor.

La 1789, poetul maghiar, Abraham Barcsay, într-o poezie idilică intitulată "Felul nunţii la români" lansa prima oară denumirea de "tîrgul de fete", precum şi povestea despre fetele care veneau cu zestrea şi erau logodite şi măritate la tîrg, urmînd a-şi însoţi soţul în ţinutul de baştină al acestuia.

În primul sfert al veacului următor, geologul transilvănean Iacob Ferdinand Mille de Brasso reia subiectul despre "Leanyvasar"/ tîrgul de fete/, plasîndu-l pe Muntele Călineasa, tot în Munţii Bihorului, organizat însă la sărbătoarea de Sfîntul Petru. El descria urcarea pe munte, la tîrg, fetele ducîndu-şi zestrea de animale: logodna cu flăcăii pe care atunci îi cunoşteau şi căsătoria pe loc, fiind chemaţi anume şi preoţi la tîrg. Bogdan-Duică care cunoscuse textul lui Miller sublinia în 1925 reala semantică a cuvîntului "tîrg", ca loc de întîlnire şi de a face cunoştinţe, iar nu de a "vinde" fete.

Senzaţionala povestire a "inspirat" pe mulţi alţi căutători de fantezii sau defăimători care fără a cunoaşte obiceiul în dreapta lui lumină şi la faţa locului au exploatat un fapt de tradiţie, real, transformîndu-l denigrator. La 1835, preotul evanghelic Edvi Illes Pal amintea între sărbătorile populare tradiţionale/cununa de seceriş, sau alesul vătafului junilor/şi tîrgul de fete, pe care-l localiza pe platoul Călineasa. Descrierile publicate în reviste maghiare sunt reluate la 1843 de o revistă săsească, "Satellit", din Braşov, unde apare însă şi o relatare despre peştera de la Fînaţe, din Bihor.

Scriitorul maghiar, Francisc Kazinczy - bihorean de origine - publica în 1939 o relatare a aceluiaşi obicei, dar discuta probabilitatea celor afirmate pînă atunci, susţinînd că: "dacă tîrgul s-ar fi practicat, nimeni n-ar tăgădui-o, toţi ar şti-o". El prezintă astfel cele două alternative posibile, care, neîndoios puteau fi elucidate numai prin prezentarea realităţii cu sinceritate şi onestitate. Cu toate acestea, tiparele vechi, nerealiste, reveneau mereu în veacul trecut, în articolaşele de senzaţie ale unor scriitori maghiari, germani sau români. Dimitrie Meciu, fost administrator al bunurilor episcopale de la Beiuş scria la 1816 "Poema Munţilor Beiuşului", în care pomenea despre "tîrgul de dat" "unde duc ca şi de vînzare/fete şi de măritare".

Celebrul scriitor maghiar Jokai Mor, care călătorise prin Transilvania la jumătatea celuilalt veac, scria în 1861 romanul "Szegeny gazdagok", în care redă falsa "legendă" a "tîrgului de fete de la Găina", urmărind elementul de senzaţie şi nu reflectarea realităţii.

În fine, la 1871, Ioachim Drăgescu, într-o formă epistolară scrie despre acelaşi tîrg, temă reluată dintr-un roman italian în capitolul "Mercato di donne nella Valachia d'Ungheria".

O adevărată literatură a genului, găzduită în paginile revistei "Familia" de la Oradea o datorăm neobositului scriitor orădean, Iosif Vulcan şi strădaniei lui de a restabili prestigiul şi semnificaţiile reale ale obiceiurilor sociale româneşti, ale nedeilor, în practicile tradiţionale româneşti. Acolo apărea la 1872 articolul tînărului scriitor moţ Rubin Patiţia, care încerca a pune capăt "acelor poveşti ce se reduc la nişte scorniturі maliţioase, lipsite de orice adevăr". El remarca adevărata finalitate a tîrgului, ca loc de întîlnire anuală între locuitorii munţilor şi loc de schimb economic şi cultural: "la Găina, oamenii îşi caută vechi cunoscuţi" iar alţii "cumpără pînză, oale, coase, seceri şi alte unelte", fiind "serbarea unei înfrăţiri între locuitorii munţilor, moţilor şi crişenilor, căci aici aceste două poporaţiuni îşi dau un rendez-vous în tot anul".

În drum spre Târgul de pe Muntele Găina

Scriitorul român Ioan Slavici, bun cunoscător al etnografiei carpatice şi colaborator la elaborarea unei monografii a popoarelor Imperiului Austro-ungar, releva legătura tîrgului de la Găina cu păstoritul montan, afirmînd însă că, acolo sus "se făceau logodne şi mai ales ale tinerilor înţeleşi încă înainte de a urca la munte". Aceasta constituia de fapt însăşi esenţa fenomenului atît de deformat de cei puţin cunoscători ai spiritualităţii româneşti: în cadrul marii sărbători a muncii, a soarelui şi a luminii era firesc să sărbătorească şi legăturile noi, sociale, între familii şi neamuri. Iar "tîrgul", "datul", în semantica graiului locuitorilor din Munţii Apuseni nu însemna vînzare-cumpărare de fete ci "datul din bătrîni", pe deoparte şi în acelaşi timp "datul mîinii", "credinţarea", "tocmeala", "logodna", convenţie premaritală de comuniune spirituală.

Falsa legendă reapare însă în literatura vremii. La 1884, în cartea sa despre Transilvania, "Siebenburgen", tipărită la Viena. Rudolf Bergner sublinia notorietatea nedeii de la Găina, despre care au apărut articole în Franţa, Italia, Germania. Însuşi romancierul francez, Jules Verne relua fantezista poveste în romanul "Le chateau des Carpathes" la 1895.

La 1888, Frîncu şi Candrea pun capăt supoziţiilor false de orice origine ar fi fost: "Tîrgul de Fete în Găina" n-a existat niciodată decît numai în creerii calomniatorilor străini, iar fenomenul este similar cu nedeile din ţara Haţegului, la Recea, cu cele din ţara Făgăraşului, de la Teiuş sau de la Blaj.

La începutul veacului nostru, numeroşi scriitori - precum Vasile Dumbravă şi Ioan Buteanu, profesori la liceul din Beiuş, apoi Grigore Moldovan şi Silvestru Moldovan, culminînd cu studiile fondate ştiinţific al antropogeografilor George Vîlsan, Ion Conea, Ion Muşlea, Florea Florescu etc. - au relevat funcţiile sociale şi culturale, semnificaţia acestei nedei, cu rădăcini adînci în cutumele străvechiului habitat românesc. Ei au subliniat îndubitabila şi exclusiva legătură a "Tîrgului de la Găina" cu activităţile agro-pastorale, desfăşurate în pătrare calendaristice, după echinocţii şi solstiţii, pe fondul unor străvechi rituri urano-solare. "Datul de la Găina"/după numele său originar/n-a constituit un caz singular în tradiţiile româneşti din Carpaţi. La importantele sărbători ce ţin de solstiţiul de vară pînă la echinocţiul de toamnă, adică la cele numite "între tunuri", "între ploi", "între vremări", de la Sîn Petru, la Ziua Crucii - se ţineau nedeile pe platouri de munte, în Biharia, la "Piatra Grăitoare"/ultima fiind semnalată acolo la începutul veacului trecut/ la "Lespezi", la "Joc" şi "Gălăşoaia", în acelaşi masiv, la "Călineasa". Dar cea mai veche menţiune documentară despre nedeia din Bihor, de la Cărand, datează din 1533 şi se ţinea la Sfînta Marie. Neuitate sînt şi nedeile din Zărand, pomenite în sec.XVIII/la 1788/ ori la Deva/ 1796/.

Pînă azi, Mogoşele, Buciumele, satele de la Trascău şi Arieş se urcau pe platoul Negrileasa, la sărbătoarea de Sf.Petru, pentru a sărbători nedeia Narciselor. Nedei, adică "petreceri pe munţi" au existat şi în alte masive ale Carpaţilor, pe alocuri păstrîndu-se încă, la Poiana Sibiului, la Cîmpa-Hunedoara, la Poiana Muierii în Munţii Sibiului, la Obîrşia Lotrului, în Munţii Sebeşului, deopotrivă cu cele din Retezat, Parîng, Păpuşa, în Ţara Bîrsei, sau cu cele de la Bătrîna, Măgura Haţeganilor, Vîrful lui Pătru, Frumoasa - toate, fie în Carpaţii Meridionali, fie în Apuseni, organizîndu-se pe platforme înalte, sau pe plaiuri pastorale. Chiar "Sîntilia" de la Săcelele Braşovului, care se ţinea concomitent cu "Tîrgul de la Găina" - se organiza odinioară pe munte, mult mai tîrziu a coborît în vatra satului. Folclorul local pomeneşte şi frumoasele nedei din Munţii Rodnei.

O cu totul altă semnificaţie au avut-o "ieşirile între hotare" obiceiuri îndătinate în toate ţinuturile Transilvaniei, petreceri care succedau slujbele religioase ţinute pentru holde, la Ispas şi Rusalii, la fel şi tîrgurile mari, anuale, care se organizau la "pătrarele anului", în localităţile de la poalele munţilor, fiind prilejuri de schimburi economice şi culturale între aşezări şi ţinuturi. Marile întîlniri şi petreceri ale satelor, la "rugi" sau "hramuri" erau de asemenea stabilite după cutume străvechi, ocazii de pomenire a morţilor şi strămoşilor, de întîlnire între neamuri şi spiţe de neam. Dar nedeile străvechi de pe munţi, cum mai este cea de pe muntele Găina şi în zilele noastre - însemnau altceva. Cu rosturi adînci în viaţa socială a habitatului uman, cu semnificaţii cultice care se păstrează peste vremuri din lumea îndepărtată a sorgintei noastre, nedeile erau prilejuri de întîlnire, de înfrăţire, de cunoaştere şi recunoaştere în timp, ca aparţinători aceleiaşi simţiri şi moştenitori ai aceleiaşi culturi, bucuria lor devenind o adevărată "messa" de rugăciune, închinată naturii, cosmosului, soarelui. Chiar dacă azi străvechile mesaje şi semnificaţii nu par atît de evidente, deseori fiind estompate de neînţelegerea momentului cu adevărat mitic, vom găsi sus ,la "Datul" cel îndătinat aurul legendar transformat în fără de egal comori spirituale.

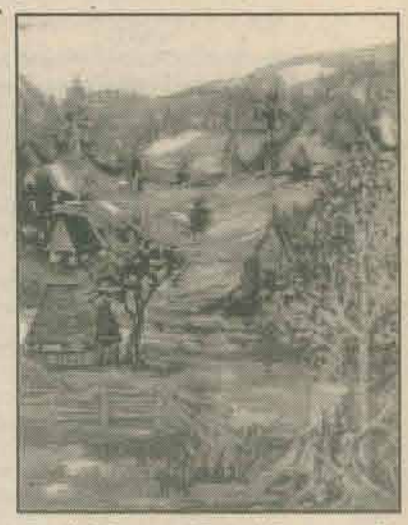

Lazăr Morcaţ: *"Peisaj din Apuseni"*

Dr. Maria Boçşe

Avram Iancu şi drumurile lui la Viena (II)

Informaţii preţioase referitoare la Avram Iancu găsim în unicul paşaport (pînă acum cunoscut), eliberat la 22 ianuarie 1850, semnat de guvernatorul Transilvaniei. Care erau datele lui Avram Iancu la acea dată ? Iată-le: "No. 67 Paşaport de călătorie de la Guvernământul cezaro-regesc ardelean militar şi civil. Pentru Avram Iancu. Ani: 26. Religia: greco-neunită (ortodoxă n.n.). Statura: mare. Faţa: lunguiaţă. Părul: blond. Ochii: cenuşii. Gura: proporţionată. Nasul: uşor acvilin. Caracteristici speciale: mustaţă şi favoriţi. Semnătura proprie. Ocupaţia: avocat. Născut, stabilit, locuind: Vidra de Sus în Transilvania. Acelaşi călătoreşte din Ardeal de la Sibiu prin Pesta şi Viena în Tirol şi Saxonia. Acest paşaport este valabil 6 luni. Sibiu, 22 ianuarie 1850. Wohlgemuth m.p.F.m.Lt."(Feldmareşal-leutnant n.n.)."

Din acest document (publicat de noi pentru întâia oară în 1976 şi până atunci necunoscut) rezultă clar că Iancu cere paşaport şi pentru Saxonia. El trebuie să se întâlnească acolo cu Simion Bărnuţiu, internat într-un sanatoriu la Tarant, lângă Drezda.

Paşaportul lui Simion Balint eliberat în aceeaşi zi cu al lui Iancu, arată că posesorul pleacă din Sibiu prin Pesta la Viena, actul fiind valabil trei luni, iar cel al lui Ion Maior, eliberat la 29 ianuarie 1850 arată că acesta călătoreşte din Sibiu prin Oradea Mare la Viena şi că documentul este valabil timp de o lună. Cei doi îl vor însoţi pe Iancu până la Viena. Rezultă de aici că Iancu avea şi alte misiuni cu ocazia acestei călătorii.

Iancu a plecat din Vidra de Sus spre Viena la 3 februarie 1850, ajungând la destinaţie la 20 februarie. Audienţa la împăratul Frantz Iosef este fixată pentru 8 martie 1850. Dar înainte, la 6 martie, din Pesta, şeful poliţiei Haynau trimite ministrului de interne al imperiului, Bach, toate rapoartele şi informaţiile despre personalitatea şi scopurile călătoriei lui Iancu. "Grija" personală a ministerului de interne care raportează totul împăratului explică infructuozitatea întrevederii între Iancu şi împărat, în pofida primirii cordiale, cu laude faţă de Iancu, cuvinte amabile, de circumstanţă, dar fără vreun rezultat concret sau vreo măsură de nădejde. Mîhnit şi nemulţumit, întristat şi revoltat în urma întrevederii cu împăratul, Iancu şi alţi câţiva pleacă acasă la 12 martie 1850, "seara la 8 ore, cu drum de fier".

În prima jumătate a lunii august 1850, însoţit de credinciosul său Andreica, Iancu - înarmat cu o nouă "lăcrimaţie"întărită cu peste 2.500 de nume, cuprinzând plângerea celor 271 de comune din Munţii Apuseni împotriva nedreptăţilor în legătură cu pădurile, taxele, cu mineritul, cu cărăuşiile - lua din nou drumul Vienei. Va sta aici câteva luni împreună cu S. Bărnuţiu, Timotei Cipariu, A.T. Laurian, V.Fodor, I. Maiorescu, Florian Micaş şi alţii, va avea două audienţe la împărat, la numeroşi miniştri şi generali, cărora le-a expus durerile fără margini ale poporului său şi dreptele sale revendicări.

Perfidia Vienei şi-a dezvăluit faţa şi de data aceasta.Iancu e scârbit şi iritat. El refuză decoraţia - Ordinul Frantz Iosef - ceea ce produce mare senzaţie, pentru modul de a argumenta răspunsul. Declară că n-are nevoie de jucării, că "mai întâi trebuie să fie decorată naţiunea sa cu îndeplinirea făgăduielilor !".

Acest act a însemnat, totuşi ofensa maiestăţii sale împăratul. Iancu este chemat de şeful poliţiei vieneze faţă de care precizează refuzul său în scris. La 9 februarie 1851 este somat la Prefectura poliţiei, împreună cu ceilalţi membrii ai delegaţiei române ca în termen de 8 zile "să se care" din Viena. O jignire mai profundă nu i se putea aduce nici lui şi nici celorlalţi tovarăşi ai săi.

Iancu nu va uita niciodată cumplitul afront primit în capitala împăratului. Orice speranţă în mitul împăratului şi a acoliţilor săi s-au spulberat pentru vecie.

Analizând acestă perioadă a vieţii lui Iancu, Octavian Goga nota: "Se ştie calvarul lui la Viena, după ce în cabinetul împăratului a respins decoraţia; - *Nu ne-am luptat pentru jucării,- vrem drepturi, Maiestate !*

Se cunosc loviturile groaznice de mai târziu; închisoarea din cetatea de la Alba Iulia, unde l-au ferecat în lanţuri şi l-a pălmuit un căpitan austriac pe Craiul Munţilor ! Ce vifor pustiitor trebuie să fi bântuit în aceste clipe în sufletul Prometeului înlănţuit. Ce umbre fugare se vor fi abătut peste fruntea lui, pe care strălucea cununa de raze a unui popor întreg ! Ieşit de după zidurile negre, eroul umilit era pe marginea abisului. Ce putea face el ?

... Nu mai era ieşire. Avram Iancu trebuia să cadă, trebuia să dispară din circulaţie ca să intre în imperiul legendei şi să diriguiască de acolo cu neânduplecată putere a morţilor crezul unui neam ..." Perfidia Vienei de la mijlocul secolului trecut a transformat neaşteptat de repede un popor biruitor într-un popor mucenic. Renăscut ca din cenuşe, cu orgoliul şi mândria rănite, acest popor de munteni având în minte şi în inimi sufletul lui Horea şi Iancu a izbândit în decembrie 1918 la Alba Iulia.

Drumurile Iancului la Viena, batjocorirea lui acolo au rămas consemnate pe răbojul versului popular: "Pe dealul Feleacului/ Merge carul Iancului /Carul merge'mpedecat/ Iancu merge supărat / Pen-tru'un hoţ de împărat"

Dr. Gheorghe I. Bodea

"ÎMBLACIUL" ÎN BĂTĂLIA DE LA FÂNTÂNELE

Munţii Apuseni în toamna anului 1848 au devenit centrul veritabil al războiului naţional românesc. Aici a avut loc cea mai dîrză împotrivire faţă de trupele vrăjmaşe care urmăreau să ocupe Transilvania şi să o anexeze Ungariei.

Avram Iancu, "craiul moţilor" a luat măsuri pentru păstrarea acestui pământ strămoşesc alcătuind un plan simplu, dar ingenios. Cunoscînd configuraţia terenului a blocat intrările în munţi postînd lăncieri (sau "glotaşi") recrutaţi dintre locuitorii satelor. În raportul său din 1849 scria: "Importantele pasuri de la Albac, Mărişel şi Someşul Rece, către Huedin spre drumul Oradiei către Cluj, fuseră apărate de înşişi bravii locuitori ai numitelor sate cu un curaj şi constanţă admirabile".

În acest raport prezintă aspecte din luptele date în 7 noiembrie la Zam-Sîncrai, 4 decembrie la Săcuiel (Săcueu), 6-7 decembrie la Vişag, Rogojel, Sebeş (Valea Drăganului), Vîrful lui Trainiă(Tranişu).

Cît priveşte bătălia din 3 ianuarie 1849 din satul "Rîul Călatei", ce "fu lovit de 1000 de maghiari, care aveau şi un tun şi erau comandaţi de Gyelei", pentru apărare s-au adunat în grabă"optzeci de feciori din acest sat" şi cu uneltele lor; furci, coase, îmblăcii, i-au oprit pe duşmani "patru ore întregi pînă cînd bieţii locuitori îşi scăpară puţinele lor averi mai înăuntrul munţilor".

Sunt pomenite şi luptele de la Mărişelu, Lăpuşeşti, Jurcuţa, dar mai mult insistă asupra bătăliei de la Fîntînele din 5-6 iulie 1849. Încă din aprilie vrăşmaşii au pregătit în Huedin patru companii pentru a le trimite spre Bălceşti-Fîntînele sub comanda lui Paul Vasvari. Acesta, în luna următoare şi-a stabilit reşedinţa la Mărgău de unde a pregătit marea, dar şi usturătoarea bătălie. Prin Călata-Călăţele şi pe la Jurcuţa (Giurcuta) au încercat în mai multe rînduri să pătrundă în munţi. Pentru a stăvili înaintarea "lagăr mare de români se strînseră dincoace de Someş, la Bălceşti... s-au trimis delegaţi în toate satele - scrie Ioan Ungur în "Cronica Mărgăului..." - Ca ploaia se adună...vin şi la noi la Mărgău cu carte de ameninţare... Mărgăuanii au delegat pe Urs Mihai să vadă dacă în lagăr sunt cătane, au muniţii...se întoarce, spune că-s foarte mulţi şi zice să margă tot satul". La Bălceşti se adună o mare de oameni, dar şi în şesul din sus la Călata.

Cînd Vasvari s-a apropiat de Mărgău, sătenii "încărcat-au care cu grîu, clisă, brînză, prunci, care ce aveau, fugind tot satul la pădure... pe Fundul Dobrani, pe Baia Groasă, pe Agastău, pe Valea Alunişului...şi noi preoţii am fugit în Cetatea Agastăului, la poieţi, am stat acolo cinci săptămîni..."

La Mărgău Paul Vasvari constata noapte de noapte incursiuni ale moţilor-încît a cerut şi obţinut două companii de săcui şi o gardă comandată de căpitanul Buzgo, încercînd să grăbiască asaltul general. Fiecare zi şi fiecare noapte însemnau ameninţări serioase pentru el şi ai lui. Chiar şi ofiţerul de honvezi Gabany Alajes, într-un raport alcătuit în iunie recunoaşte că: "Muntele este un asemenea loc, unde, fiecare tufă, fiecare deal, fiecare stîncă, trebuie ocupată separat şi după ce le-ai ocupat, totuşi nu le stăpîneşti, deoarece pe cărări ascunse, bine cunoscute (duşmanul) apare în spatele tău şi prin urmare numai acel teren poţi să-l consideri al tău, pe care stai". Parcă prezicea situaţia de la Fîntînele, deoarece aici, românii comandaţi de tribunul Nicolae Corcheş şi "subcomandantele său Olteanu" au ales o "poziţiune foarte favorabilă", aşa cum o descrie Avram Iancu. Cunoscînd fiecare ridicătură de teren au plasat pe cei 120 de vînători şi 317 lăniceri ca să-i poată domina pe inamici, un rol important în stabilirea poziţiilor avîndu-l centurionul Indrei Roşu din Mărişel. Au calculat trei puncte obligatorii de trecere.

La 6 iulie, pe la orele 11, "vrăjmaşul se puse în mişcare, sub comanda lui Paul Vasvari". El dădea atacul cu 3000 oameni şi 5 tunuri. Despre tactica folosită de moţi Avram Iancu notează următoarele: "Corcheş... a comandat oamenilor săi să se lase la pământ, să nu puşte nicidecum ci să aştepte pe vrăjmaş pînă la o distanţă de 80 de paşi". Asupra poziţiilor românilor, mai mult deduse, s-a tras cu puştile şi cu tunurile, dar fără efect. După ce duşmanii s-au apropiat, românii culcaţi la pământ şi protejaţi de copaci, "trăgeau atît de siguri, încît mai niciunul nu-şi greşia ţinta". Paul Vasvari a fost nevoit să completeze de cîteva ori efectivele din prima linie. După o oră de lupte, Nicolae Corcheş a deplasat lateral două detaşamente de lăncieri, atacînd din flanc, ceea ce a provocat o mare derută inamicului. Luaţi prin surprindere şi avînd pierderi mari, oamenii lui Vasvari s-au dezorganizat şi "au rupt-o la fugă". Dar drumurile de întoarcere au fost blocate, cronica Mărgăului consemna: "şi unde au fost drumul mai îngust, tot l-au umplut de lemne".

În acel moment a intervenit şi Palaghia Roşu, despre care Avram Iancu spune: "acum se aruncă şi mărişelencele, cît cu pietre, cît cu frigări, îmblăcii şi cu alte obiecte asupra vrăjmaşului, care se retrăgea în dezordinea cea mai mare".

Pentrucă puţini concetăţeni de azi îşi imaginează corect îmblăciul şi felul cum era utilizat, îl prezentăm în continuare.

Îmblăciul se compunea dintr-un lemn vînjos de frasin, lung de aproximativ 1,5m, numit "dîrjea" şi un altul de corn, tare ca fierul, mai butucănos la un capăt, lung de 1m, numit "hădărag". Cele două lemne erau prinse între ele cu curele de piele. Îmblăciul era utilizat pentru baterea spicelor ca să se desprindă boabele, deci era un fel de "treiărătoare". în timpul luptelor din 1848-1849 călătanii, jurcuţanii, mărişelenii şi albăcanii au folosit această unealtă ca armă de luptă. Glotaşii prindeau dîrjeaua cu amîndouă mîinile, o învîrteau pe deasupra capului şi loveau cu hădăragul în duşman.

Dacă la început, în luptele de la Călata, Călăţele şi Jurcuţa, urmăreau să "lovească în oţelele puştii duşmanului", pentru a-l dezarma, "de la o vreme însă au prins minte şi se grăbeau să strice cu hădăragul căpăţîna adversarului, iar arma o lua suvenire", cum au procedat în bătălia de la Fîntînele. Un astfel de mijloc de luptă nu era comparabil cu armele de foc ale inamicului, dar nevoia îl învaţă pe român. Aşa cum recunoştea ofiţerul ungur Pataki "românii au luptat cu foarte multă iscusinţă", sau că "un asemenea popor este de neînvins, cînd se apără desperat în munţii săi, profinînd din plin de avantajele terenului", deoarece ei "erau deprinşi cu urcuşul dealurilor de acasă şi îmbrăcaţi uşor, cunoşteau fiecare copac, fiecare tufă".

Nicolae Bălcescu petrecînd mai multe zile în taberele lui Iancu constată că: "nevoia îi sili" să găsească soluţii, să facă generali, să lupte utilizînd atît armele de foc cît şi uneltele, să cîştige bătălii, ei "dibuiseră adevăratele principii ale războiului", "importanţa poziţiilor naturale şi folosul de ştiură trage din orice localitate".

Cunoscînd locul "Fîntînele" şi obligîndu-i pe vrăjmaşi la confruntare, moţii au înregistrat o victorie zdrobitoare. "Cronica Mărgăului" menţionează că dintre comandanţi au căzut Bulyovski, Erdely şi Bathory. Avram Iancu menţionează în raport că au căzut 850 de inamici, iar "pierderea noastră a fost de 4 morţi şi 12 răniţi, 6 din aceştia au rămas schilozi". Printre cei căzuţi dintre duşmani se afla şi Paul Vasvari, pe care , înainte de a-l răpune, potrivit Cronicii Mărgăului "l-au ocărît şi i-au zis: ce ai căutat din ţara Ungurească şi ai venit la noi, nişte oameni flămînzi, pe munţii aceştia pustii şi neroditori şi nici aici nu ne lăsaţi să ne hodinim".

Victoria moţilor a fost atît de categorică încît vrăjmaşii n-au încercat să pătrundă în Apuseni prin aceste locuri. Ea s-a datorat eroismului mărişelenilor, albăcenilor, călătanilor şi jurcuţanilor, care sub comanda tribunilor Corchiş şi Olteanu, a centurionilor Matei şi Roşu, au luptat pentru pământul străbun.

Fîntînele a devenit un nume simbol al libertăţii. Dar această libertate a trebuit să fie cîştigată printr-o luptă dîrză de rezistenţă, în care s-au folosit coase îndreptate, furci, frigări, dar şi îmblăcii.

Nicolae ŞTEIU

Iancu, omul dreptăţii

Multe au suferit, de-a lungul vremurilor, acolo în asprii, dar atât de minunaţii Munţi ai Apusenilor...

Atunci când s-a ridicat împotriva duşmanilor veniţi de-aiurea, moţii s-au luptat cu bărbăţie, cu eroism, fără să se răzbune pe oamenii simpli, nevinovaţi. Avram Iancu a fost mereu un exemplu de omenie, de cinste, de dreptate. Au fost nevoiţi s-o recunoască adesea chiar duşmanii lui. Iată ce consemna, într-un ziar arădean, preotul reformat aiudean Szilagyi Farkas: "Când a trecut prin Aiud, atunci, în 1848, Inacu a avut grijă să nu se întâmple nici un omor. Cei care au făcut ravagii au fost trupele de saşi şi secui şi cele regulate împărăteşti".

Jenica SĂTMĂREAN

Crucea de pe Muntele Găina

Studenţia lui Avram Iancu la Cluj

Credinţa în apropierea sorocului pentru îndreptarea strâmbătăţilor sociale s-a întărit în mintea şi inima adolescentului Avram Iancu în timpul studiilor la Cluj. Aici i s-a oferit posibilitatea să cunoască mai mult şi mai multe, să înţeleagă mai bine rădăcinile răului, să descifreze cu mai multă intuiţie bătaia vremii, nu numai în ce priveşte Munţii lui sau Transilvania întreagă, ci, putând cuprinde în orizontul de înţelegere complexul şi complicatul Imperiu habsburgic, Europa întreagă.

Student la Liceul academic din Cluj - aflător pe str. M.Kogălniceanu faţă-n faţă cu Universitatea -, care avea pe la 1841 un început de facultate de filozofie şi alta de drept, Avram Iancu se pregătea să devină avocat. Din două motive mai ales. Cel dintâi şi poate cel mai însemnat, din pricină că, în acele vremuri un copil de iobag, oricât de talentat ar fi fost, îi erau închise cărările pentru o carieră administrativă mai înaltă. Al doilea, fiindcă, în credinţa multora, cunoaşterea legilor putea fi de folos poporului obidit.

La Cluj, la Liceul academic piarist, Iancu urmează mai întâi (în anul 1841) clasa superioară de "umanităţi" după care se înscrie la filozofie, absolvind două clase (în anul 1842-1843), apoi continuă dreptul (1844-1846). La Cluj, tânărul student nimerea într-o ambianţă "studenţească" foarte promiţătoare. Aici se instruiseră tineri care au devenit cărturari şi luptători de frunte pentru înaintarea ştiinţei şi culturii româneşti, pentru aşezarea poporului român în drepturile ce i se cuveneau, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Gheorghe Lazăr, Simion Bărnuţiu, George Bariţiu, Aron Pumnul etc. Numele şi activitatea acestora şi îndeosebi a lui Petru Maior constituiau un simbol şi un steag pentru studenţii clujeni. Potrivit mărturiilor lui George Bariţiu, la începutul deceniului al III-lea al secolului trecut, cu ajutorul doctorului Simion Ramonţiai - adevărat Mecena al studenţimii româneşti din Cluj -, această studenţime a putut cunoaşte "Istoria pentru începutul românilor în Dachia" a lui Petru Maior, iar citirea acestei cărţi "le descoperea, ca un oracol, originea şi trecutul naţiunii române"; descoperirile, apoi, au avut darul să-i "înfierbânteze" pe aceşti entuziaşti tineri.

Asemenea atmosferă, în deceniul ce desparte vremea"descoperirii" de timpul studiilor clujene ale lui Avram Iancu - prima jumătate a deceniului al V-lea -, nu numai că nu a dispărut, ci s-a amplificat şi mai mult. Lucrul este pe deplin explicabil dacă nu uităm că vremea respectivă înseamnă intensificarea acţiunilor şi strădaniilor nobilimii de toate nuanţele, chiar şi ale celei cu tendinţe de îmburghezire, de a deznaţionaliza naţionalităţile nemaghiare şi îndeosebi pe români.

Pomenit în fruntea şirului de studenţi clujeni de la acea vreme, Iancu era vrednic de locul de cinste pe care i l-au recunoscut colegii. Unul dintre aceştia, Silvestru Moldovan, afirma fără înconjur, că Inacu se distinge, în vremea studenţiei la Cluj, prin dragostea sa faţă de popor prin popularitatea de care se bucura între colegii săi: "Avram Iancu era un om foarte popular şi el iubea foarte mult poporul". El conversa, afirmă colegul amintit, de preferinţă cu studenţi români "cei mai fără mijloace, pe care adesea îi ajuta cu cărţi, cu haine, uneori cu bani". Fizicul îi sporea distincţia: exterior plăcut, blondin, modest, cu inima deschisă, foarte tolerant faţă de alte naţionalităţi şi confesiuni, om de cuvânt.

Aici la Cluj îşi va fi însuşit Iancu cultura clasică, dovedită în timpul revoluţiei. În scrisorile sale, pomeneşte de Calligula şi Nero, de Clodius adversarul lui Cicero. Ca student la Cluj face cunoştinţă cu cartea lui Lamennais ("Paroles d'un voyant"), pe care o citea împreună cu tribunii săi, în tabără, cu opera lui Jules Michelet, influenţa cărora se resimte în corespondenţa sa. La Facultatea de drept şi la cea de filozofie, Iancu s-a bucurat de profesori învăţaţi, conştiincioşi, preocupaţi de instruirea studenţilor, dar şi de semănarea ideilor naţionaliste între aceştia, mai moderat la început, mai ostentativ în deceniul al V-lea, pe măsura ce ideea statului unitar maghiar cuprindea cercurile burgheziei şi nobilimii. Această politică a avut efecte tot mai potrivnice în rândurile tineretului naţionalităţilor nemaghiare, deoarece a sensibilizat minţile şi inimile tinere, grăbind procesul de afirmare a conştiinţei naţionale proprii.

Ambianţa clujeană a anilor de studenţie a lui Avram Iancu era foarte propice acestei sensibilizări. Teoriile şi principiile învăţate la "Academia de drepturi", confruntate cu realitatea, se dovedeau însă, lipsite de temei. Dreptul şi dreptatea se cuveneau să coboare pe pământ din sfera teoriilor, se cuvenea să se aplice la realitatea socială, spre uşurarea vieţii poporului.

Înarmat cu "cele mai excelente atestate" - potrivit mărturiei contemporanilor - la capătul celor 5 ani de străduanii şi străduinţe academice, Iancu se socotea îndreptăţit să aspire la un loc de avocat practicant. Îndreptăţit se socotea şi în temeiul bunului nume de care se bucura în societatea clujeană, inclusiv cea maghiară. Nu ştia însă tânărul necunoscător al tainicelor ascunzişuri şi încâlcitelor ţesături ale societăţii de atunci că asemenea calităţi nu constituie o carte de vizită de bună recomandare pentru susţinătorii şi apărătorii ruginitelor rânduieli. Mai ales originea sa "plebeiană" nu putea fi prin nimic suplinită. Cu atât mai mult cu cât cel ce o purta nu se străduia să fie trecută cu vederea, uitată. Dimpotrivă, prieteniile şi concepţiile sale, preocupările şi activităţile extraşcolare îi potenţau şi mai mult originea de "plebeu". Prin urmare solicitarea sa a întâmpinat refuzul aşteptat. Motivarea a fost just intuită şi explicată mai târziu, după aproape 30 de ani, la un an de la moartea lui Iancu, într-un ziar maghiar, de un cunoscător al împrejurărilor care-şi depăna amintirile şi care poate fi socotit nepărtinitor: "Iancu nu avea nici înfăţişare recomandabilă. El nu ştia să se încovoaie nici să se linguşească. Pe figura lui înaltă şi pe faţa lui superbă, bărbătească se oglindea timbrul acelei conştiinţe pe care singură convingerea meritelor o poate da. El a fost respins fiindcă nu era nobil".

Aceeaşi rezistenţă surdă şi făţişă a întâmpinat şi la Sibiu, unde, probabil din îndemnul părintelui său, a încercat să pătrundă în administraţie în calitate de practicant de tezaurariatul ţării. Privirile şi atitudinea ostentative ale "boierilor" faţă de feciorul judelui de la Vidra nu au fost deloc încurajatoare. Mai ales pentru un tânăr care nu ştia să-şi încovoaie şirea spinării, pentru un tânăr învăţat să-şi ţină fruntea sus şi să-şi mărturisească gândurile drept. Nu era Iancu crescut de oameni vrednici şi cinstiţi să mucegăiască în rolul de "concipist", spre care putea aspira, să cureţe penele "domnilor" conţi şi grofi.

Se întâmpla şi cu Iancu ceea ce se petrecea cu miile de tineri români, fii de ţărani, care reuşiseră cu multe şi deosebite greutăţi, să învingă piedicile şi să obţină o diplomă superioară. Între demnitatea şi aspiraţiile lor de oameni şi posibilităţi era o discrepanţă prăpăstioasă. Indignaţi, ca şi Iancu, aceşti tineri nu se lăsau învinşi. Ca şi Iancu, aceşti tineri mai crestau pe răboci încă o nedreptate strigătoare la cer, care se cerea răzbunată. Paharul se apropia de plin, revărsarea lui era iminentă. Mai ales dacă existau puteri şi vreri care să grăbească revărsarea. Oameni şi vremuri, vremuri şi oameni se asociau pentru grăbirea sorocului...

Acad. Ştefan PASCU,
Preşedinte de onoare al Societăţii "Avram Iancu" din România

Deva, 13 mai 1995

Reuniunea Naţională a Moţilor

Deva, oraş ce păstrează impresionante vestigii dacice şi romane, a îmbrăcat , la mijlocul lunii mai, haine de sărbătoare , ca gazdă a Reuniunii Naţionale a Societăţii Cultural-Patriotice "Avram Iancu".

Lucrările Reuniunii, desfăşurate la Casa de Cultură, într-o atmosferă de emoţionant entuziasm, s-au constituit într-un adevărat praznic al românilor din Apuseni.

Au fost prezenţi la Deva peste 400 de delegaţi ai filialelor din ţară ale Societăţii "Avram Iancu", simpatizanţi ai societăţii din ţară şi de peste hotare.. Numeroase personalităţi ale vieţiii politice şi sociale, reprezentanţi ai Preşedinţiei, ai Guvernului, senatori şi deputaţi, prefecţi şi subprefecţi din judeţele moţeşti.

Generali şi ofiţeri ai Oştirii române, oameni de ştiinţă şi de cultură au onorat cu prezenţa lor Reuniunea Moţilor.

În cadrul întrunirii s-au prezentat activitatea şi programul Societăţii, s-au adoptat unele modificări ale Statutului şi s-a ales noul Consiliu Naţional, pentru o perioadă de patru ani.

Din Consiliul Naţional fac parte numeroase personalităţi ale vieţii politice şi sociale româneşti, precum şi români din Banatul Sîrbesc.

Întrunirea moţilor de la Deva poate fi considerată drept o adevărată sărbătoare, o reuşită deplină, prin problematica abor-dată şi prin entuziasmul participanţilor, reuniţi, ca de atîtea alte ori, sub flamura Iancului...

E. L. AVRAM

Membri ai biroului executiv al Consiliului Naţional al Societăţii "Avram Iancu" din România

Acad. Ştefan Pascu, preşedinte de onoare

Conf.univ.dr. Ioan Teodor Stan, preşedinte

Ec. Ioan Sima, preşedinte de onoare

Vicepreşedinţi

Ing.Gheorghe Bendea

Prof.Victor Bercea

Ing. Ioan Ciama

Ing. Petru Coţa

Prof.univ.dr. Ioan Al. Crişan

Col. (r.) Vasile Cristea

Prof.Victor Drăgoi

Ing.Ilarie Ivan

Dr.ing.Emil Luca

PictorLazăr Morcan

Psih.Renalda Păuşan

Lt.col.Ioan Pogan

Prof.Alexandru Rus

Av.Ioan Rus

Ing.Constantin Sicoe

Lt.col.Vasile Tutula

ec.Ioan Herineanu, secretar general

Iancule Mare

EDITOR: Societatea *"Avram Iancu"* din România; Cluj-Napoca, Calea Dorobanţilor 70;
PREŞEDINTE: conf.univ.dr.Ioan Teodor STAN

COLEGIUL DE REDACŢIE

REDACTOR ŞEF: Emil LUCA
REDACTORI: Petre BUCŞA, Ioan Al. CRIŞAN, Vasile CRISTEA, Ioan HERINEANU, Vasile LECHINŢAN, Alexandru RUS, Vasile TUTULA, Lidia IVANOV, Teodor ŞANDOR
GRAFICA: Lazăr MORCAN; FOTOGRAFII: Dumitru COSMA
TEHNOREDACTARE : S. C. Mesagerul S. A.: Mihai RUSU, Dan IVAŞCU
MONTAJ: Sanda IANCU
TIPARUL: S.C. George Bariţiu S.A.